FORVALTNINGSPLAN FOR
KVITHOLMEN FYRSTASJON
EIDE KOMMUNE • MØRE OG ROMSDAL FYLKE

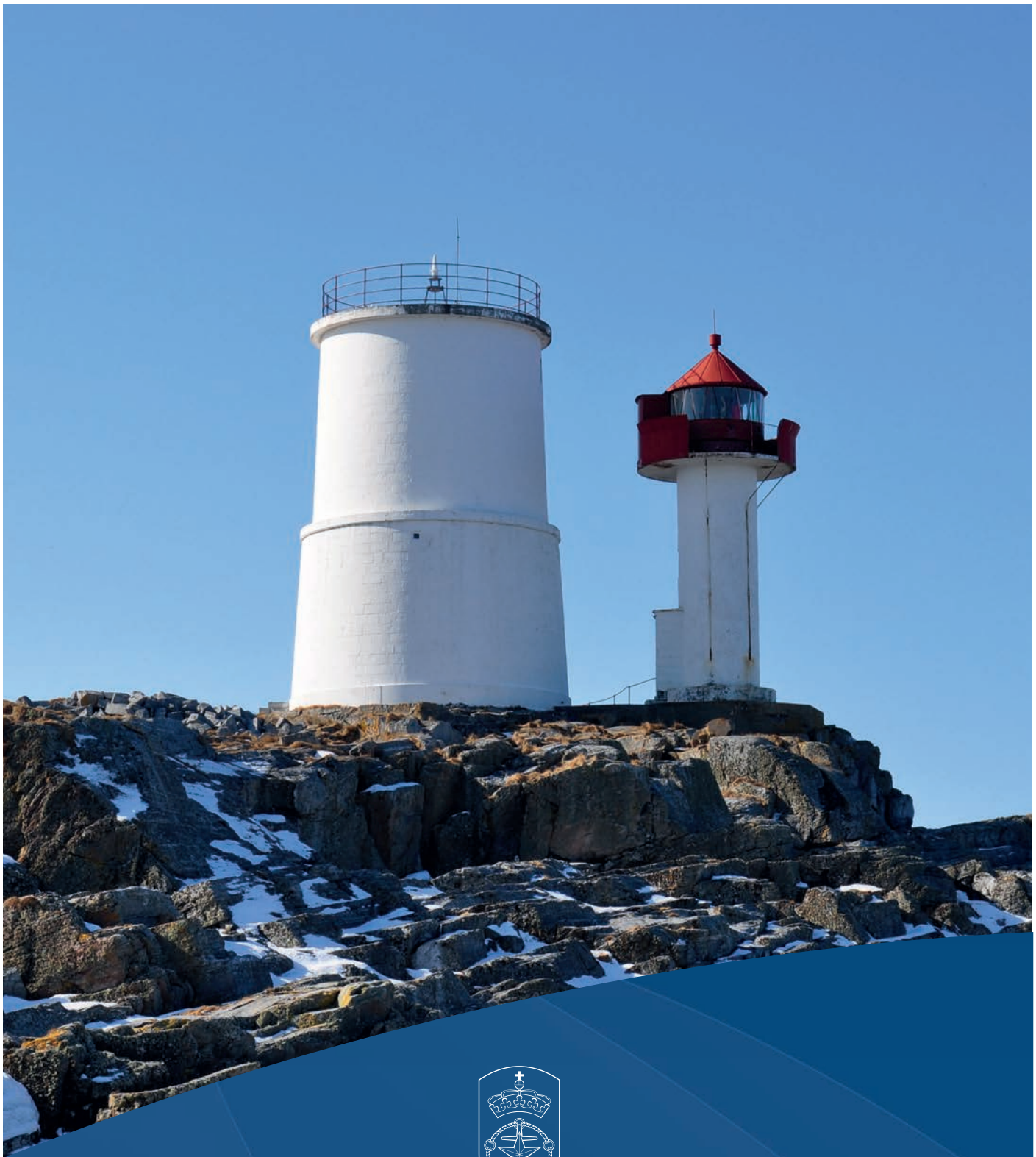

KYSTVERKET

INNHOLD

GENERELL DEL
Kystverkets fyrstasjoner....3
Innledning 3
Fredningsprosessen....3
Fredning av bygningene....3
Fredning av området som helhet....3
Hensynet til den tekniske driften av fyrstasjonen 3
Vernemyndighet....3
Kravet om forvaltningsplan....3
Hensikten med forvaltningsplanen 3
Ny bruk – på fyrenes premisser....4
Vern gjennom bruk – viktigheten av gode leietakere 4
Forholdet mellom fredningsvedtaket og forvaltningsplanen....5
Formidling 5
Generelle retningslinjer for tiltak på fyrstasjonene....5
Krav til dokumentasjon av endringer og større vedlikeholdsarbeider....6
Krav til håndverkere 6
Vedlikeholdshåndbok....6

Noen generelle punkter om antikvarisk bygningsvern og vedlikehold....6
Grunnholdninger til vern 6
Råd for vedlikehold og istandsetting - grunnprinsipper: 6
Vedlikehold – definisjon og faglige prinsipper....6
Større vedlikeholdsarbeider og endringer 7
Tilbakeføring 7

SPESIELL DEL
Kvitholmen fyrstasjon....8
Kart og situasjonskart 9
Kart over det fredete området....10
Faktaopplysninger om Kvitholmen fyrstasjon....11

Bygningspresentasjoner
1. Fyr, lyktehus på betongsøyle....13
2. Gammelt tårn....15
Situasjonskart over “tunet” på Kvitholmen....19
4. Maskinhus 20
5. Bolig for fyrvokter....23
6. Bolig for betjening....28
7. Uthus 32
9. Naust 35
Maskinhus ved gammelt tårn....38

Det fredete området 40

Vedlegg 1: Oversikt over Kystverkets fyrstasjoner....41
Vedlegg 2: Fredningsvedtak for Kvitholmen fyrstasjon. 42
Vedlegg 3: Tilstandsoversikt Kvitholmen fyrstasjon. 55
Vedlegg 4: Tilstandsanalyse av Kvitholmen fyrstasjon
1. Fyr, lyktehus på betongsøyle....56
2. Gammelt tårn 59
4. Maskinhus 62
5. Bolig for fyrvokter....66
6. Bolig for betjening....70
7. Uthus 74
9. Naust 78
Maskinhus ved gammelt tårn....81

Forsidefoto: Kystverket 10.4.2013. Øvrige foto i den spesielle delen: Kystverket og Kystverkets etatsmuseum 10.4.2013.

GENERELL DEL

Tranøy fyrstasjon på Hamarøy, Nordland. Foto: Kystverket.

Kystverkets fyrstasjoner

Innledning

Fyrstasjonene forteller om en spesiell og svært viktig del av norsk historie. Satsingen på utbyggingen av fyrvesenet er en av de største i den norske stats historie, og utbyggingen av fyrstasjonene har bidratt til å utvikle Norge til den sjøfartsnasjon vi har vært og fremdeles er. Fyrstasjonene er også omfattet av en stor og stadig økende interesse, og ikke minst har de ofte en sterkt identitetsskapende funksjon for lokalbefolkningen. De fleste fyrstasjoner er monumenter i kystlandskapet, og Kystverket er som eier forpliktet til å forvalte disse kulturminnene med respekt for dem som har vært med på å bygge opp den maritime infrastrukturen vi i dag forvalter, og med omtanke for dem som kommer etter oss.

Fredningsprosessen

På bakgrunn av ”Nasjonal verneplan for fyrstasjoner”, som kom i 1997, fattet Riksantikvaren i tiden frem til 2001 vedtak om fredning etter kulturminneloven av 83 fyrstasjoner. Av disse er i dag 68 helt eller delvis fremdeles i Kystverkets eie (se oversikten i vedlegg 1). I 2001 besluttet Stortinget at de siste 31 bemannede fyrstasjonene skulle avbemannes, og denne prosessen ble avsluttet i 2006. Gjennom tidene er mange fyrstasjoner solgt, men i St.prp. nr. 29 (2006 – 2007) ble den da pågående avhendingsprosessen stoppet, og det ble bestemt at Kystverket skulle eie fyrstasjonene (med unntak for mulig overføring til Direktoratet for naturforvaltning). Samtidig ble det bestemt at Kystverket skulle stå for utleie slik at fyrstasjonene kunne gjøres tilgjengelige for allmennheten. Dette innebærer at ”vern gjennom bruk” vil være et viktig prinsipp for etatens forvaltning av fyrstasjonene.

Fredning av bygningene

Bygningene på fyrstasjonen er fredet i henhold til § 15 i kulturminneloven. Dette innebærer at det ikke er tillatt å rive bygningene eller deler av disse, eksteriøret må ikke bygges om, heller ikke interiøret der dette er særskilt nevnt. Planløsningen kan ikke endres, og det kan ikke skiftes ut bygningselementer eller materialer. Alt vedlikehold og istandsetting skal utføres med tradisjonelle materialer og metoder tilpasset bygningenes egenart og opprinnelige bygningstekniske løsninger.

Fredning av området som helhet

Området rundt bygningene er fredet i henhold til § 19 i kulturminneloven. Hensikten er å bevare anleggets virkning i landskapet, og sørge for at anleggets karakter blir bevart. Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre områdets karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen. Eldre strukturer som gjerder, rekkverk, jordkjellere, tekniske installasjoner osv skal ikke fjernes eller endres uten at det har vært nødvendig kontakt med vernemyndighetene. Det er viktig å bevare stedets egenart, og dette gir også en sentral premiss for hvordan det kan legges til rette for ny bruk av fyreiendommene.

Hensynet til den tekniske driften av fyrstasjonen

I fredningsvedtakene står det at fredningen ikke skal være til hinder for den tekniske driften av fyrstasjonen. Dette betyr imidlertid ikke at Kystverket uten videre kan fjerne eller gjøre endringer på teknisk utstyr, selv om dette er sikkerhetsmessig begrunnet. Andre formuleringer i de forskjellige fredningsvedtakene gjør også at det kan være nyanser i hva som er tillatt og hva som er søknadspliktig. Generelt er det best å gå ut ifra at alle tiltak er søknadspliktig, spesielt i selve fyret, som er interiørfredet. Det er viktig at regionen har en god dialog med vernemyndighetene i en tidlig fase, ikke minst fordi etaten da kan få veiledning slik at planlagte tiltak kan bli gjennomført på en måte som også best mulig ivaretar hensynet til kulturminnet.

Vernemyndighet

Ansvaret for den konkrete oppfølgingen og forvaltningen av fredningsvedtakene for de enkelte fyrstasjoner er delegert fra Riksantikvaren som nasjonal vernemyndighet til fylkeskommunenes regionale kulturminneforvaltning. Det er følgelig fylkeskommunen som skal behandle søknader om dispensasjon ved tiltak som krever slik tillatelse, og det er den aktuelle region i Kystverket som kan sende søknad om dispensasjon.

Kravet om forvaltningsplan

I henhold til kgl. res. av 1. september 2006 skal det utarbeides forvaltningsplan for alle fredede eiendommer i statens eie. I forskrift om fredning av statens kulturhistoriske eiendommer er det bestemt at forvaltningsplanene skal forelegges Riksantikvaren, som skal sikre at innholdet ivaretar formålet med fredningen.

Hensikten med forvaltningsplanen

Forvaltningsplanen skal både gi kunnskap om viktige generelle prinsipper for forvaltningen av fyrstasjonene som fredede kulturminner, og gi forståelse for det helhetlige miljøet og det særpreget som karakteriserer den enkelte fyreiendommen, og som skal ivaretas i vernesammenheng.

Hensikten er å sørge for et best mulig utgangspunkt for å stille de rette spørsmålene og finne de rette løsningene når det gjelder vedlikehold, bruk og utvikling av den aktuelle fyrstasjonen.

Forvaltningsplanen består av en generell del, som er felles for alle fyrstasjonene, og en spesiell del, som omhandler den enkelte fyrstasjon.

Forvaltningsplanens spesielle del vil inneholde:

- Relevante eiendomsdata
- Presentasjon av fyreiendommen som helhet, de enkelte bygninger, anlegg og tekniske installasjoner, og området.
- Vurdering av utviklingsmuligheter for fyrstasjonen som helhet samt for de enkelte bygninger
- Eventuelle spesielle forhold for den aktuelle fyrstasjon
- Bygnings- og konstruksjonsdokumentasjon (foto og tegninger)
- Tilstandsanalyse, eventuelt med konkrete forslag til tiltak
- Historisk dokumentasjon
- Fredningsvedtaket

Når det gjelder historisk dokumentasjon, vil ikke den kunne være uttømmende i forvaltningsplanen for den enkelte fyrstasjon. Det er derfor viktig at man ved planlegging av konkrete tiltak, som tilbakeføring eller formidling, går aktivt inn for å finne ytterligere informasjon. Her vil Senter for eiendom og kultur og Kystverkmusea kunne bistå regionene og leietakerne.

Senter for eiendom og kultur har ansvaret for koordineringen av etatens arbeid med forvaltningsplaner. Utarbeidelsen av de konkrete forvaltningsplanene for de enkelte fyrstasjonene gjøres i nært samarbeid mellom regionene og Senter for eiendom og kultur.

Ny bruk – på fyrenes premisser

Ny bruk gjør det ofte ønskelig og noen ganger nødvendig med endringer av bygninger og tilrettelegging på området. Det er viktig å bruke tid på å vurdere hvordan slike tiltak kan gjøres så skånsomt som mulig, og uten at fyreiendommens egenart blir skadelidende. En liten endring ett sted kan virke harmløs, og det samme kan en annen et annet sted, og en tredje… men summen av disse delene kan bli en dårlig helhet som gir en lite harmonisk utvikling av stedet. Forvaltningsplanen skal bidra til at det blir lettere å ha helheten for øye når mulige endringer vurderes. I gjennomgangen av fyreiendommen som helhet og de enkelte bygninger blir det konkretisert forhold som det vil være viktig å ta hensyn til ved planlegging av større vedlikeholdsarbeider og endringer, og det indikeres mulige bruksområder og utviklingspotensiale som Kystverket mener vil ivareta stedets egenart. Enkelte steder er det naturlig å gi klare føringer om hvor det vil være aktuelt å vurdere tilbakeføring, og eventuelt til hvilken epoke.

Fra Store Torungen. Foto: Kystverket.

Det lar seg oftest gjøre å finne gode løsninger som forener vern med ny bruk, selv om løsningene kan bli annerledes enn det man først så for seg. Å finne slike løsninger krever grundighet, vilje og kompetanse i både planlegging og gjennomføring av arbeidene. Felles samtaler mellom Kystverket som eier, leietaker som bruker, kommunen som forvalter av plan- og bygningsloven og fylkeskommunen som forvalter av fredningsvedtaket, vil ofte være vel anvendt tid – og ikke minst hvis diskusjonene kan finne sted nettopp på fyrstasjonen. Stedet er i høyeste grad part i saken, og kan ofte gi føringer gjennom sin tilstedeværelse!

Vern gjennom bruk – viktigheten av gode leietakere

Kystverket er avhengig av et samarbeid med leietakere som er interessert i å bidra til å ta vare på den viktige kulturarven som fyrstasjonene representerer. Etaten vil i liten grad selv kunne benytte den bygningsmassen som er på fyrstasjonene utover de bygningene som er direkte knyttet til den tekniske driften av navigasjonsinstallasjonen, slik som maskinhus og fyrtårn. Vern gjennom bruk forutsetter et aktørsamarbeid, der gjerne også lokale og regionale myndigheter er engasjert, enten som leietakere, eller som aktive premissleverandører og bidragsytere i utviklingen av stedet.

Kystverket benytter en standard leieavtale ved utleie av fyrstasjoner, også for de som ikke er fredet. Avtalen har følgende generelle formål og forutsetninger:

- Uavhengig av om eiendommen er helt eller delvis fredet, skal eiendommen bevares og sikres som kulturminne, og eiendommens egenart skal bevares.

- Leietaker skal ivareta og videreutvikle allmennhetens adgang til fyreiendommen. Leietakers aktivitet på stedet må tilpasses allmennhetens intereser slik at den ikke kommer i konflikt med disse interessene.
- Leietaker forplikter seg til å holde utleier løpende orientert om planene for utviklingen og bruken av leieobjektet.
- Utleier vil bidra med rådgivning ved videre vedlikehold og istandssetting av leieobjektet. Utleier vil løpende vurdere mulighetene for å bidra til vedlikehold og/eller oppgradering av leieobjektet ut fra de til enhver tid gitte budsjettrammer.
- Leietaker må ikke bruke, eller tillate at andre bruker, leieobjektet til bolig.
- Leietaker forplikter seg til å legge særlig vekt på miljøvern i forhold til bruk og vedlikehold av leieobjektet.

I tillegg skal det formuleres egne punkter som uttrykker formål og forutsetninger for leieforholdet ved den enkelte fyrstasjon. En slik formålsparagraf i en leieavtale understreker nødvendigheten av et nært samarbeid og tett kommunikasjon mellom Kystverket og leietakerne – dette er ikke et vanlig leieforhold, men gjelder samarbeid om et kulturminne!

Avtalen omtaler også samarbeidet om vedlikeholdsarbeidet på fyrstasjonen. Det er Kystverket som i siste instans er ansvarlig for å sette opp arbeidsprogram for det enkelte år og gi nødvendige føringer for hva som skal gjøres og på hvilken måte. Bortsett fra ved kritiske hendelser, slik som ved stormskader, skal ikke leietaker utføre noen tiltak på eiendommen uten at dette er godkjent av eier. Det er også eier som er ansvarlig for at alle nødvendige tillatelser er innhentet fra vernemyndighetene.

Kjeungskjæret fyrstasjon, Sør-Trøndelag. Foto: Kystverket.

Forholdet mellom fredningsvedtaket og forvaltningsplanen

Fredningsvedtaket er styrende for forvaltningen av fyreiendommen, og er rettslig bindende. Forvaltningsplanen er ikke rettslig bindende, men uttrykker Kystverkets vurdering av hva som vil være en naturlig presisering og konkretisering av fredningsvedtaket, og etatens oppfatning av hvordan den fredede eiendommen bør utvikles. Konkrete tiltak kan ikke gjennomføres uten at vernemyndighetene har fattet vedtak om at de kan iverksettes. Det er Kystverket i den enkelte region som søker vernemyndighetene i det aktuelle fylke om tillatelse til tiltak.

Formidling med nytt elementsystem i betong. Foto: Kystverket.

Formidling

Fyrstasjonene er nasjonale kulturminner som skal dokumentere en viktig del av vår maritime kulturarv og Kystverkets historiske innsats for å trygge ferdselen til sjøs. Samtidig er det et mål med fredningen at kunnskap om disse kulturminnene og deres historiske kontekst skal kunne formidles til allmennheten. Det er derfor viktig at all ny bruk bidrar til kunnskapsformidling og opplevelse av historien. Kystverket vil i samarbeid med Kystverkmusea (ved Lindesnes fyrmuseum) lage retningslinjer for utarbeidelse av formidingsplaner for de enkelte fyrstasjonene, i et samspill mellom etaten, etatsmuseene og leietakerne. Det er videre utarbeidet en skiltmal for de fredede fyrstasjonene, for å gi etatens formidling av egen kulturhistorie et helhetlig, nasjonalt preg. Denne skiltmalen vil være styrende for hvordan utendørs informasjon og skilting utformes på de fredede fyrstasjonene. All utendørs informasjon skal godkjennes av Kystverket på forhånd.

Generelle retningslinjer for tiltak på fyrstasjonene

På alle de fredete bygningene skal eksteriøret bevares mest mulig uendret. Enkelte bygninger er svært autentiske, mens andre er sterkt endret og modernisert. Ulike typer tiltak, som tilbakeføring og utskifting av bygningsdeler, vil derfor bli vurdert ulikt fra bygning til bygning.

Interiørene har for de aller fleste av fyrstasjonene ikke et like sterkt formelt vern som eksteriøret – unntaket er selve fyrtårnene, som er interiørfredet. For de øvrige bygningene er planløsning og konstruksjoner normalt omfattet av de enkelte fredningsvedtakene. Imidlertid bør en ved interiørmessige oppgraderinger og endringer legge vekt på å bevare størst mulig autentisitet med tanke på den historie fyrstasjonen skal formidle. Denne intensjonen må samtidig avveies i forhold til behovet for nødvendig bruksmessig oppgradering.

Krav til dokumentasjon av endringer og større vedlikeholdsarbeider

Alle endringer og større vedlikeholdsarbeider på en fredet bygning eller et fredet område skal dokumenteres. En søknad om tillatelse inneholder et minimum av beskrivelse av tiltaket, men dette er ikke tilstrekkelig dokumentasjon. Det vil bli gitt nærmere retningslinjer for hvordan nødvendig dokumentasjon skal utføres og arkiveres.

Krav til håndverkere

Generelt må håndverkere som arbeider på fredete bygninger, ha nødvendig kunnskap og erfaring fra antikvarisk arbeid. Det er viktig å ha den rette holdningen til dette arbeidet, beherske aktuelle teknikker, og å ha faglig grunnlag for å kunne ta riktige valg når det gjelder materialer og metode.

I noen tilfeller vil det være nødvendig med spesialkompetanse for at resultatet skal bli tilfredsstillende. Dette kan være ved restaurering av vinduer, dokumentasjonsarbeid, blanding av maling etter historisk resept, konserveringsarbeider mm. Når vernemyndigheten gir tillatelse til endringer, kan det settes vilkår om at utførende håndverkere har antikvarfaglig kompetanse.

Geitungen fyrstasjon, Rogaland. Foto: Kystverket.

Vedlikeholdshåndbok

Det er behov for å sammenfatte retningslinjer for vedlikehold av fyrstasjonene, både de fredede og de ikke fredede, i en egen vedlikeholdshåndbok, og Kystverket er nå i ferd med å utarbeide en slik veileder. Denne prosessen vil også innebære nær kontakt med ulike vernemyndigheter, for å finne frem til løsninger som i størst mulig grad kan være felles for etatens fredede bygninger. I og med at søknad om dispensasjon avgjøres av den enkelte fylkeskommune, kan tolkning av og praksis i oppfølging av fredningsvedtakene variere noe fra fylke til fylke. En vedlikeholdshåndbok bør kunne bidra til å harmonisere praksis ut fra et nasjonalt perspektiv, selv om den naturligvis ikke vil kunne erstatte kravene til saksbehandling i den enkelte sak.

Noen generelle punkter om antikvarisk bygningsvern

Grunnholdninger til vern

Kulturminner er en viktig del av vår samlete kulturarv. Bygningene dokumenterer tidligere tiders samfunnsforhold, levekår, liv og gjøremål, byggeskikk og håndverksteknikker.
Gamle bygninger er ikke-fornybare ressurser, og de er primærkilder til kunnskap om fortida. Alle andre nedtegnelser, fotografier og registreringer innebærer grader av fortolkning. Bygningene er derfor en unik kilde til kunnskap og et umistelig grunnlag for framtidig forskning, enten det gjelder levekår, byggeteknikk, dekordetaljer eller lignende. Ved framtidig bruk og modernisering er det viktig at vi i minst mulig grad reduserer bygningenes verdi som historisk kilde. Som hovedregel skal man være svært varsom med å fjerne elementer i en fredet bygning – alle de historiske epokene som har nedfelt seg i det fysiske bygningsmiljøet, forteller en historie om bygningens og stedets utvikling. I noen tilfeller kan man imidlertid bli nødt til å prioritere mellom ulike faser. Unntaksvis kan det også vært aktuelt å tilbakeføre en bygning til en dokumentert tidligere tilstand.

Råd for vedlikehold og istandsetting - grunnprinsipper innen bygningsvernet

De viktigste grunnprinsippene er:

- Mest mulig av alle deler av bygningen skal bevares. Derfor må inngrepene ved vedlikehold og utbedring være så små som mulig.
- Det er bedre å vedlikeholde framfor å reparere, og det er bedre å reparere framfor å skifte ut.
- Det må brukes tradisjonelle materialer og metoder, både ved vedlikehold og eventuell utskifting.
- Skjulte deler av bygningen (konstruksjoner) er like viktige å ta vare på som synlige (overflater).
- Hvis man må endre, er det bedre å føye noe til enn å fjerne originale eller gamle deler. Det beste bygningshistoriske ”arkivet” er bygningen selv.
- Gamle ombygginger og endringer av en bygning er ofte viktige å bevare. De kan fortelle om bygningens livshistorie gjennom skiftende stilretninger og bruk.
- Når noe fjernes eller endres, skal aktuell dokumentasjon bli nedtegnet og arkivert. I spesielle tilfeller sikres dokumentasjonen ved lagring av den fjernete bygningsdelen (nærmere retningslinjer vil bli utarbeidet for dette).
- Endringer skal om mulig være reversible. Når behovene endrer seg, kan de nye elementene fjernes og bygningen kan framstå slik den var før endringen.

Vedlikehold – definisjon og faglige prinsipper

Hovedregelen er at løpende vedlikehold utføres uten at vernemyndighetene trekkes inn, mens man må søke tillatelse for endringer. Grensen mellom vedlikehold og endring kan være vanskelig å definere, og ulike aktører kan ha ulik oppfatning av begrepene. Kulturminnevernets definisjon av vedlikehold er snever, i den hensikt å ivareta kulturhistoriske verdier.

Mange eiere har i beste mening utført ”vedlikeholds-arbeid” på en slik måte at vernemyndighetene vurderer dette som endring/inngrep, som i verste fall er skadelig for kulturminnet. Dette kan for eksempel være bruk av for tett maling, som med-fører av-skalling og råteskader, eller utskifting av opprinne-lige bygningsdeler som burde blitt istandsatt av en kyndig restaureringshåndverker. Vedlikeholdet av en fredet bygning er underlagt kulturminneforvalt-ningens overvåkning. Det kan oppstå usikkerhet om hva man kan utføre uten å spørre, og når man må søke om tillatelse.

Hovedprinsippet for vedlikehold av gamle bygninger er å bevare mest mulig av de gamle bygningsdelene og å hindre skader. Dette gjelder både synlige og skjulte konstruksjoner og elementer. Vedlikeholdet skal om mulig skje på samme måte som da huset ble bygget, med samme teknikk, utførelse og materialbruk. I praksis vil dette noen ganger bety merarbeid, andre ganger krever det bare omtanke og kompetanse.

Homlungen fyrstasjon, Østfold. Foto: Kystverket.

Ved å bevare de gamle bygningsdelene og overflatene beholder bygningen sin autentisitet, og dermed sin vitenskapelige kildeverdi og opplevelsesverdi. En kopi kan aldri fullt ut erstatte de opprinnelige bygningsdelene. Selv om kopien er nøyaktig likt utført, er minst to dimensjoner gått tapt:

1. Aldersverdien: Spor av ”tidens tann” er borte. Vi kan ikke lenger berøre de samme materialene som våre forgjengere.

2. Sannhetsgehalten: Hvordan kan våre etterkommere vite at kopien er nøyaktig utført?

Kan de stole på at historien og byggeteknikken som formidles, er identisk med den opprinnelige?

Større vedlikeholdsarbeider og endringer

Det må søkes om tillatelse for større vedlikeholds-arbeider, større reparasjoner og endringer i en fredet bygning. Som oftest blir det gitt tillatelse når endringene er små og tiltaket er nødvendig for fortsatt bruk. Kulturminneforvaltningens oppgave er å passe på at det ikke blir gjort så mange endringer i årenes løp at det til slutt er lite igjen av det opprinnelige huset.

Eksempler på større vedlikeholds-/ istandsettingsarbeider som krever tillatelse:

- endring av utvendig malingtype/farge, fjerning av eldre malinglag, overmaling av dekor og lignende
- vedlikehold av utvendig kledning som innebærer et betydelig omfang utskifting av råteskadet virke
- restaurering av vinduer der det er råteskader som innebærer betydelig innspunsing av nytt virke og forbedring/endring av tekniske løsninger

Eksempler på andre endringer som krever tillatelse:

- utskifting av bygningselementer, som utvendig panel, vinduer og ytterdører
- tildekking eller fjerning av eksisterende utvendige overflater
- oppsetting eller riving av innvendige lettvegger
- installering av våtrom eller kjøkken
- etablering av infrastruktur, rørføringer, ventiler etc.
- fasadeendringer
- oppføring av tilbygg
- tilbakeføring til tidligere dokumenterbar tilstand

Et overordnet prinsipp er at alle endringer om mulig skal gjøres reversible, slik at de i framtida kan la seg tilbakeføre. Endringer og tilføyelser skal kunne fjernes uten at bygningen blir forringet. I praksis kan dette eksempelvis innebære at nye skillevegger festes slik at de lett kan fjernes uten å sette merkbare spor.

Tilbakeføring

Når vernemyndighetene skal vurdere forslag til endringer, vil de ta hensyn til hvilken periode – eventuelt flere perioder – i bygningens historie som fredningen søker å bevare. Hvis det er foretatt endringer i nyere tid, kan det i noen få tilfeller være aktuelt å tilbakeføre bygningen til et tidligere eller opprinnelig utseende. Dette kan gjelde et helt eksteriør, deler av bygningen, enkelte rom eller mindre bygningsdeler og detaljer. Følgende premisser og forutsetninger bør ligge til grunn for at en tilbakeføring skal kunne vurderes:

- Det foreligger sikker, god og tilstrekkelig dokumentasjon (tegninger, fotografier eller lignende) av den opprinnelige situasjonen.
- Tilbakeføring basert på gjetting kan normalt ikke godtas.
- De nyere tilføyelsene som fjernes eller tildekkes, har relativt lav/underordnet verdi.
- Kulturminnet er ikke for sterkt endret. Hus som har fått ny takform, hovedvolum eller lignende bør bevares slik de er. Tilbakeføring av vindustyper og kledning på en bygning med intakt hovedform, kan derimot være aktuelt.

KVITHOLMEN FYRSTASJON

SPESIELL DEL

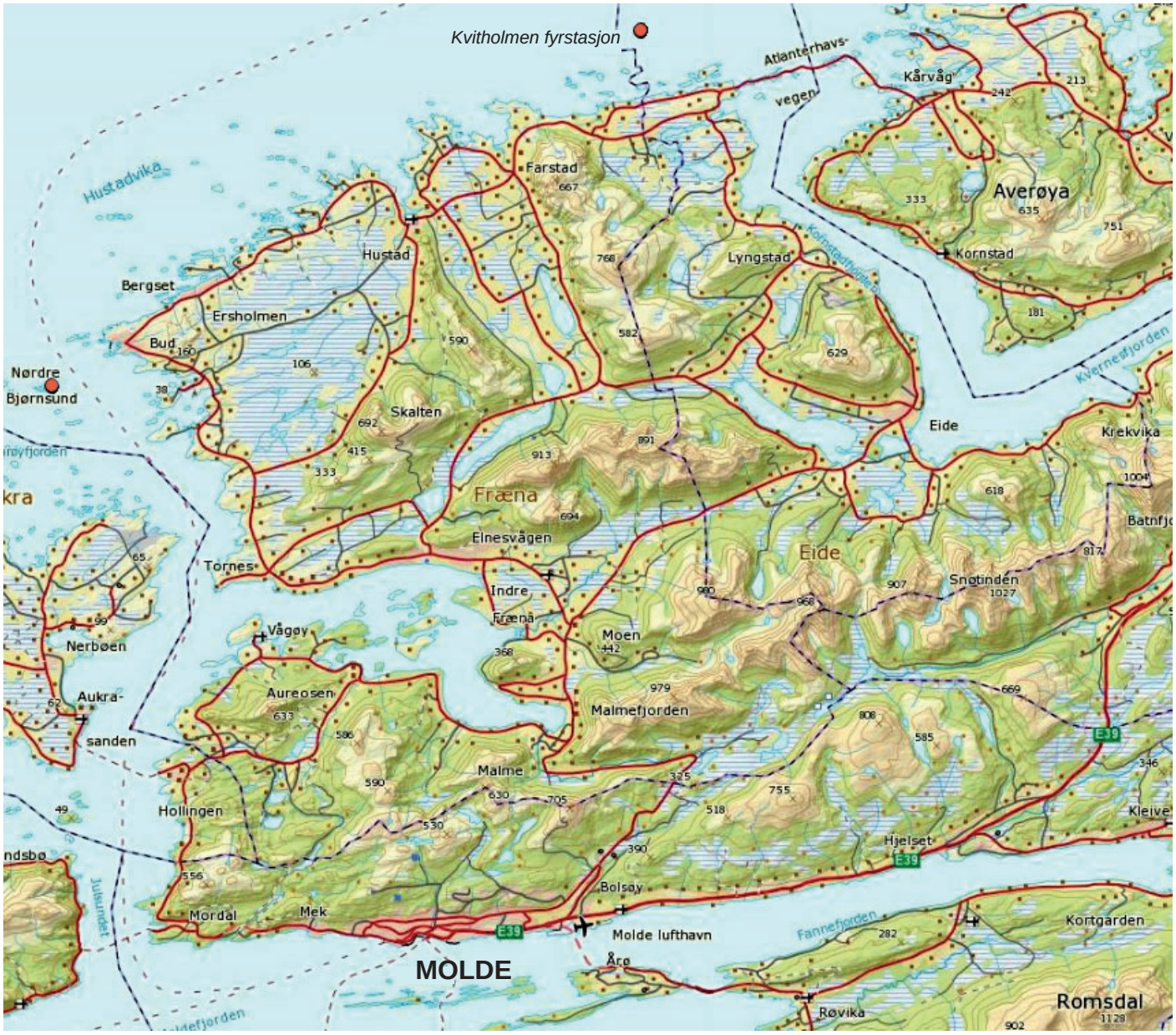

Kart

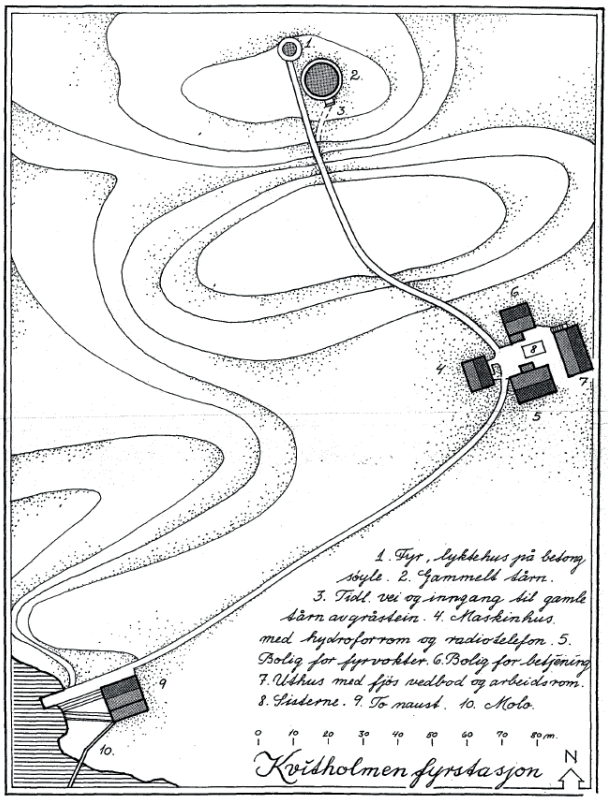

Situasjonskart

Hentet fra fredningsvedtaket.
Tegning: Sven Poulsson.

Kart over fredningsområdet ved Kvitholmen fyrstasjon:

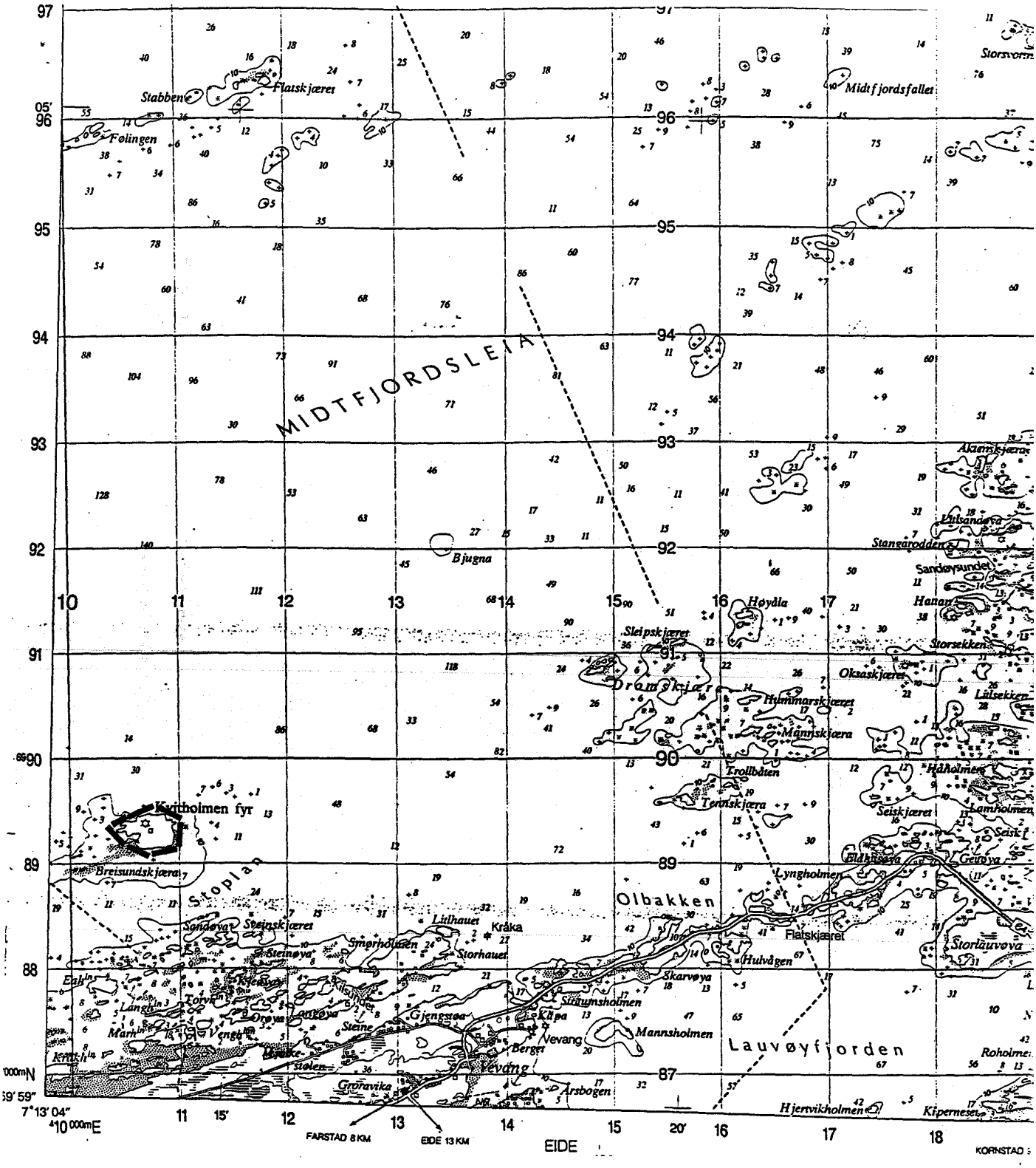

KVITHOLMEN FYRSTASJON GNR. - 117 BNR. 1 (STATEN V/ KYSTVERKET) - EIDE KOMMUNE

AVGRENSNING AV FREDNINGSOMR.

27. APRIL 1999, RIKSANTIKVAREN

MÅLESTOKK 1: 50.000

Faktaopplysninger om Kvitholmen fyrstasjon

Eiendomsinformasjon			
Opprettet		1842	
Fylke	Møre og Romsdal	Region	Kystverket Midt-Norge
Kommune		1551 Eide	
Fyrlistenummer		370500	
Dato for fredningsvedtak		28. juni 2001	
Andre vernebestemmelser		Ingen andre vernebestemmelser.	
Eiendom (kommunenr., gårdsnr., bruksnr.)		1551 / 117 / 1	
Nummer i Askeladden	87241	Grunneier	Forsvaret
Utleie		Kvitholmens Venner	

Oversikt over registrerte bygninger og konstruksjoner

Byggnr. i fredn. vedtaket	Bygnings-type	Bygg-status	GAB-nr.	Nummer i Aske-ladden	Verneklasse / §	Omfanget av fredningen
1.	Fyr, lyktehus på betong-søyle	Intakt	181132965	87241-1	Klasse 1, kultur-minneloven § 15	Fredningen gjelder bygning-ens eksteriør, samt interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/ romfordeling.
3.	Gammelt tårn	Delvis intakt	181129115	87241-2	Kl. 1, kml § 15	Fredningen gjelder bygning-ens eksteriør og interiør.
4.	Maskin-hus	Intakt	181132930	87241-3	Kl. 1, kml § 15	Fredningen gjelder bygning-ens eksteriør og interiør.
5.	Bolig for fyrvokter	Intakt	181132922	87241-4	Kl. 1, kml § 15	Fredningen gjelder bygning-ens eksteriør og interiør.
6.	Bolig for betjening	Intakt	181132949	87241-5	Kl. 1, kml § 15	Fredningen gjelder bygning-ens eksteriør, samt interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/ romfordeling.
7.	Uthus	Intakt	181132957	87241-6	Kl. 1, kml § 15	Samme som i feltet over.
9.	Naust	Intakt	181132981	87241-7	Kl. 1, kml § 15	Samme som i feltet over.
	Maskin-hus v tårn	Intakt	181132973	87241-8	Kl. 1, kml § 15	Samme som i feltet over.
	Det fredede området				Kl. 1, kml § 19	Fredningen omfatter videre et område rundt fyrstasjonen i henhold til lov om kultur-minner §19. Fredningsområ-det omfatter eiendommen på gnr. 117 brnr.1, som er hele øya hvor fyrstasjonen ligger. Fredningsområdet og de fre-dete bygningene er avmerket på vedlagte kart, datert 27. april 1999, og påført Riksantikvarens stempel, se forrige side.

Litt om fyrstasjonens historikk	Fyrstasjonen ble opprettet i 1841, og er et ledfyr. Fram til 1906 fungerte fyret som kystfyr. Et lyktehus på betongsøyle har overtatt som lysende navigasjonsinstallasjon. Det gamle tårnet fungerer som dagmerke.
Vernestatus	Fyrstasjonen er fredet etter kulturminneloven §15 (bygninger) og §19 (området). NB: Fyrtårnet, fyrvokterboligen og maskinhuset er fredet både eksteriør- og interiørmessig.
Fra Riksantikvarens frednings-begrunnelse	Fredningen av bygningenes eksteriør skal sikre anleggets opprinnelige arkitektur. Formålet med fredningen av bygningenes interiør er å bevare rominndelingen, bygningsdeler og overflater som har opprinnelig karakter i fyrtårnet, fyrvokterboligen og maskinhuset, samt bevare de øvrige bygningenes interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/romfordeling. Verneverdien knytter seg til fyrstasjonens relativt høye alder og til det sjeldne tårnmaterialet. Bebyggelsen ellers har spesielt høy grad av opprinnelighet, og anlegget har bygningshistorisk verdi med mange eldre bygningselementer bevart. Det er spesielt fyrtårnets sjeldne tårnmateriale Riksantikvaren legger vekt på når det gjelder fyrstasjonens verneverdi. Riksantikvaren finner videre at det er hjemmel for å frede det avsatte området i henhold til bestemmelsen i § 19. Etter Riksantikvarens oppfatning er det nødvendig å frede det avsatte området for å oppnå hensikten med områdefredningen, nemlig å bevare virkningen av kulturminnene i miljøet.
Fyrstasjonens egenart, sårbarhet og tålegrense	Kvitholmen fyr er et ledfyr. Nedenfor fyrtårnet danner bebyggelsen et lukket tun og omfatter maskinhus, boliger og uthus. Fyrstasjonen har naust og landing. Anlegget ligger i et tidligere dyrket landskap.
Kystverkets føringer for ny bruk og videre utvikling	Fyrstasjonen har fått en ny bruk som er godt tilpasset stedet.

Bygningspresentasjon: 1. Fyr, lyktehus på betongsøyle

Bygningens navn	Fyr, lyktehus på betong søyle	
Nummer i Askeladden	1	
GAB nr.	181132965	
Byggnr. i fredn.vedtak	1	
Byggeår	1956	
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet	
Opprinnelig funksjon	fyrlykt	
Fredningsomfang	Fredningen gjelder bygningens eksteriør, samt interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/ romfordeling.	
Navigasjonsinstallasjon	3. ordens linse	
Bygningsbeskrivelse	Fyret er 12 meter høyt og har en tårnsøyle i betong. Betongsøylen er malt hvit. Lyktehuset er bygget i støpejern og malt rødt. Et galleri omkranser lyktehuset.	
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell 2. Fundament: Betong 4. Utvendige trapper og ramper: Betong 5. Gulv på grunn: Betong 6. Yttervegger: Betong i tårnet. Stålplatevegg i fyrlykt. 7. Ytterdører: Panelt og isolert ramtredør, kledd med mahognypanel. 8. Vinduer: Betongramme med enkelt glass 9. Tak: Kjegleformet metalltak 10. Taktekking: Kobberplater 11. Takrenner og nedløp: Integrert i taket 12. Beslag: Ingen 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Ingen 16. Etasjeskiller: Betong 17. Innvendige trapper: Vindeltrapp av stål 18. Piper og ildsteder: Ingen 19. Luker og ventilasjon: Lyre i fyrlykt 20. Galleri og balkong: Støpt betonggalleri med snøskjerm.	
Endringshistorikk	Fyrlykta ble bygget i 1956. Ingen vesentlige endringer er gjort siden	
Retningslinjer for videre utvikling	Det er verken nødvendig eller ønskelig med bygningsmessige endringer av fyrtårnet. Det skal normalt ikke være adgang til selve navigasjonsinstallasjonen for andre enn Kystverkets personell. Eventuell tilgang for besøkende skal være regulert i en egen instruks, og skal bare skje i følge med ansvarlig person.	
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper. Endring av eksisterende eller montering av ny fast innredning / installasjon er søknadspliktig. Dette gjelder også i forbindelse med Kystverkets egen virksomhet.	

Over: Inngang til det nye betongfyret. Eternittplater rundt inngangen.

Over: Begge fyrtårnene på toppen av øya.
Alle foto på siden: Kystverket 10.4.2013.

Under: Snøskjerm.

Nederst: Betongvindu i skaftet.

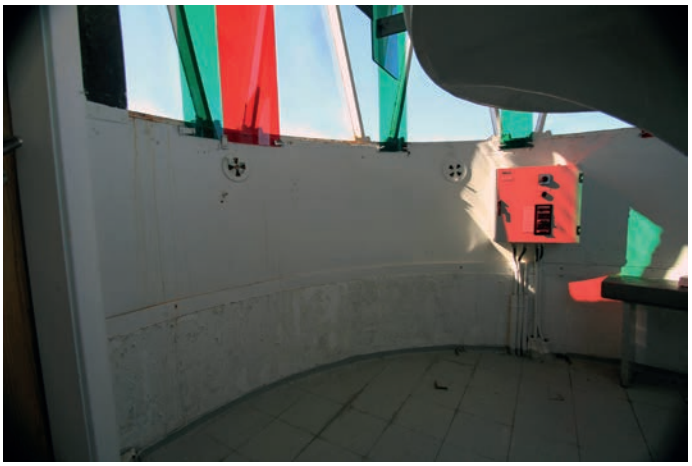

Over: Platevegg i lykt. *Over: Støpejernsramme i vinduer.*

Over: Nederst i tårnet, utgang.

2. Gammelt tårn

Bygningens navn	Gammelt tårn	
Nummer i Askeladden	87241-2	
GAB nr.	181129115	
Byggnr. i fredn.vedtak	2	
Byggeår	1842	
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesnet	
Opprinnelig funksjon	Tidl. fyrtårn	
Fredningsomfang	Interiør og eksteriør	
Navigasjonsinstallasjon	Ingen, oppr. 2. ordens linse.	
Bygningsbeskrivelse	Det gamle fyrtårnet er 12 meter høyt, med sirkulær og konisk form. Tårnet er bygd i huggen stein. Veggene er malt hvite. Tårnet har en høy, markert sokkel som avsluttes med en utstikkende gesims i 2. etasje. Innvendig er tårnet fôret med teglstein. Tårnet ble avkortet med 8 meter i 1905 for å gi plass til en 1. ordens fyrlykt. I dag står tårnet som dagmerke uten lykt.	
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell 2. Fundament: Naturstein 3. Grunnmur: Huggen stein. 4. Utvendige trapper og ramper: Huggen naturstein. 5. Gulv på grunn: Mustein på flasken. 6. Yttervegger: Naturstein og mur innerst 7. Ytterdører: Labankdør 8. Vinduer: Støpejernsvinduer 9. Tak: Betongplate med metall-lem. 10. Taktekking: Ingen 11. Takrenner og nedløp: Ingen 12. Beslag: Ingen 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Ingen 16. Etasjeskiller: Øverst: Betong. 1. nivå med tegl og steinring rundt tretrapp. 17. Innvendige trapper: Tretrinn nederst og steintrinn oppe. 18. Piper og ildsteder: Ingen 19. Luker og ventilasjon: Naturlig ventilasjon 20. Galleri og balkong: Betongplate øverst med rekkverk.	
Endringshistorikk	1902 ble det bygget et nytt betongtårn ved tårnfoten. I 1906 ble det kappet 8m av høyden på steintårnet.	
Retningslinjer for videre utvikling	Bygningen blir brukt i forbindelse med leietakers aktiviteter.	
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper.	

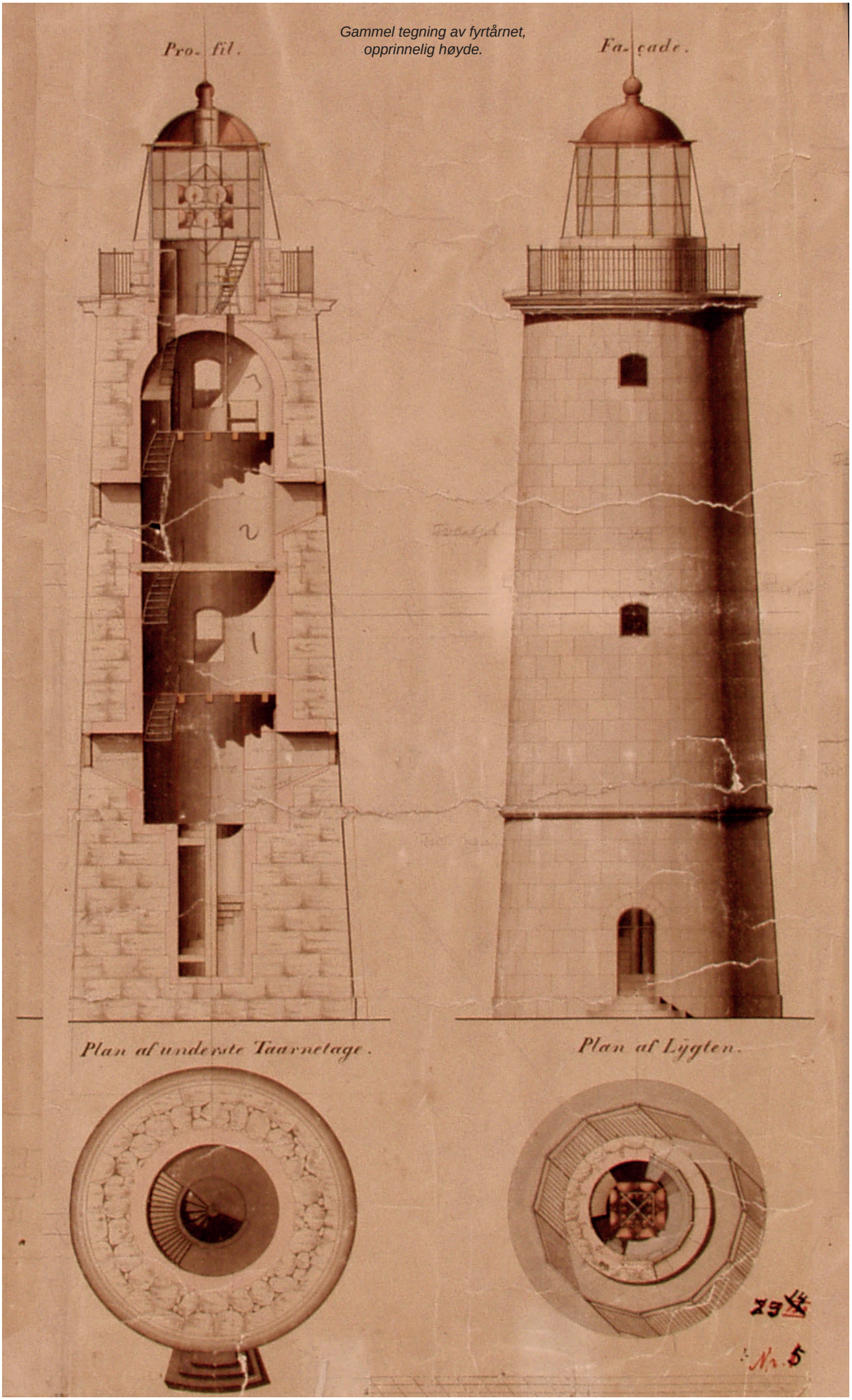

Gammel tegning av fyrtårnet, opprinnelig høyde.

Over: Inngangsparti med labankdør. Under: Inn mot trappekjerne.

Over: Stort treskap på 1. nivå. Under: Fasade av det gamle tårnet.

Over: Betongplate med rekkverk og utsikt.

Over: Støpejernvindu i tårnet. Foto: Kystverket 10.4.2013.

Over: Steintrapp til platting.
Under: 1. nivå inne under betongplatting.

"Tunet" på Kvitholmen fyrstasjon.

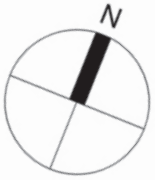

4. Maskinhus

Bygningens navn	Maskinhus
Nummer i Askeladden	87241-3
GAB nr.	181132930
Byggnr. i fredn.vedtak	4
Byggeår	1956?
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet
Opprinnelig funksjon	Maskinhus
Fredningsomfang	Fredningen gjelder bygningens eksteriør og interiør.

Bygningsbeskrivelse	Maskinhuset (4) har bindingsverkskonstruksjon og saltak. Veggene er kledd med eternittplater, og taket er tekket med lappskifer. Vinduene er hovedsakelig 2- og 3-fags vinduer med sprosser. Vindusrammene er malt hvite. Huset har 2 hvitmalte ytterdører og 1 pipe. Planløsningen består av bryggerrom, maskinrom, lagerrom, vaskerom og tavlerom i første etasje. I andre etasje er det et undervisningsrom / soverom, 3 boder/ kott og en loftsgang/trapperom. Undervisningsrommet på loftet har opprinnelig interiør. De øvrige rommene har nyere overflater i form av malte plater og faspanel. Bryggepanna er bevart i bryggerrommet / størhuset.
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell eller komprimerte masser 2. Fundament: Naturstein / betong 3. Grunnmur: Naturstein 4. Utvendige trapper og ramper: Støpt betong 5. Gulv på grunn: Støpt betong 6. Yttervegger: Reisverk med trekledning og eternittplater 7. Ytterdører: Panelte / platekledde ramtredører, hvitmalte. 8. Vinduer: 2- og 3-rams sidehengslede trevinduer med enkle glass og varevindu. 9. Tak: Saltak, sperretak. 10. Taktekking: Lappskifer. 11. Takrenner og nedløp: Støpejernsrenner m nedløp. 12. Beslag: Støpejern mønepanner. 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Bindingsverk med trepanel eller plater. 16. Etasjeskiller: Trebjelkelag med malte golvbord. 17. Innvendige trapper: Lukket tretrapp, gråmalt. 18. Piper og ildsteder: Skorstein med bryggerpanne. 19. Luker og ventilasjon: Flere store ventilhatter i yttervegg mot syd og vest.
Endringshistorikk	Yttervegg er kledd med eternittplater. Noen vinduer er platet igjen. Generatorer er fjernet fra maskinrommet.
Retningslinjer for videre utvikling	Bygningen er godt egnet til ny bruk.
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper.

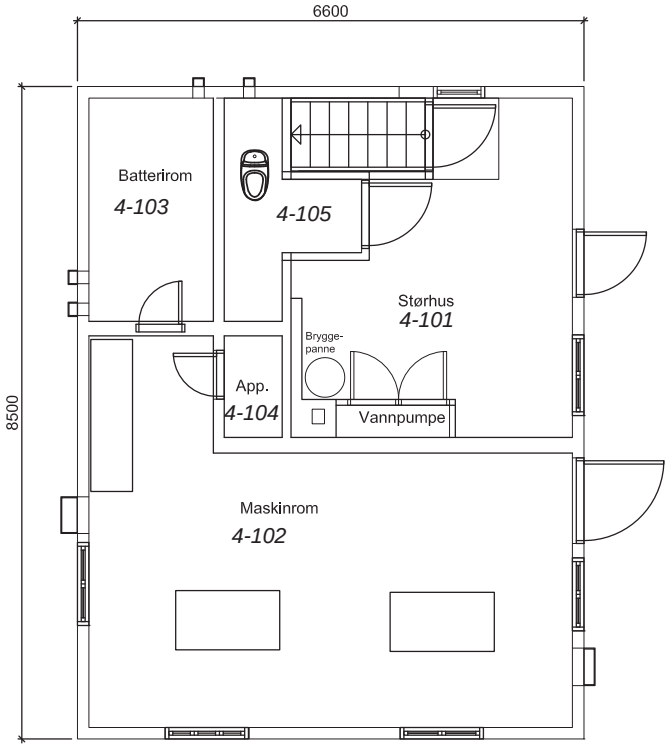

Plan 1. etasje

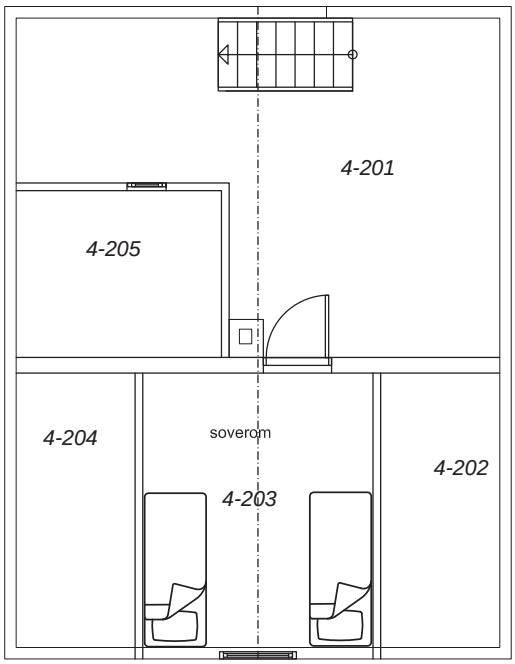

Plan 2. etasje

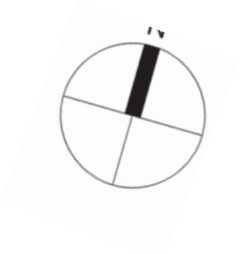

Fasader på maskinhuset: nordvest og øst, vest og syd

Over: Taktekking med lappskifer. *Til høyre: Rom 4-201 i 2. etg.*

Under: El-skap i 1. etg. *T.h.: Soverom 4-203 i 2. etg.*

Under: Maskinrommet 4-102. *Til høyre: Soverom i 2. etg.*

Nede t.h.: Bryggerhus / størhus.

5. Bolig for fyrvokter

Bygningens navn	Bolig for fyrvokter
Nummer i Askeladden	87241-4
GAB nr.	181132922
Byggnr. i fredn.vedtak	5
Byggeår	1842
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet
Opprinnelig funksjon	Bolig for fyrvokter
Fredningsomfang	Fredningen gjelder eksteriør og interiør

Bygningsbeskrivelse	Boligen for fyrvokteren er bygd i laftet tømmer. Huset har saltak. Veggene er kledd med eternittplater, og taket er tekket med lappskifer. Vinduene er hovedsakelig 2- og 3-fags vinduer uten sprosser. Vindusrammene er malt hvite. På langveggen mot nord er det et tilbygg med pulttak og utgangsdør. De fleste rommene i fyrvokterboligen er modernisert med nye overflater på gulv, vegger og tak. Bislag/vindfang og spiskammer har sitt opprinnelige interiør bevart. Trappen til loftet er opprinnelig.
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell / komprimerte masser. 2. Fundament: Naturstein 3. Grunnmur: Naturstein med murte tegl vindusomramminger. 4. Utvendige trapper og ramper: Naturstein og betongplater. 5. Gulv på grunn: Nedstøpte natursteinsheller. 6. Yttervegger: Laftet tømmer med trekledning og eternittplater. 7. Ytterdører: Panelt og isolert ramtredør, hvitmalt. 8. Vinduer: 2 og 3 rams sidehengslet funkisvinduer. Enkle glass med varevindu. 9. Tak: Saltak, åstak / sperretak. 10. Taktekking: Lappskifer 11. Takrenner og nedløp: Lys grå plast 12. Beslag: Støpejern mønepanner / eternitt hjørnebeslag. 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Skråtak over inngangsparti. 15. Innervegger: Panelte eller platekledde laftevegger. 16. Etasjeskiller: Trebjelkelag 17. Innvendige trapper: Lukket tretrapp. 18. Piper og ildsteder: Murt og pusset teglpipe. Tilkoplet ovn. 19. Luker og ventilasjon: Mindre ventilhetter i fasadene.
Endringshistorikk	Vinduer og takrenner skiftet, eternittplater montert på yttervegger.
Retningslinjer for videre utvikling	Bygningen er godt egnet til ny bruk.
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper. Når eller hvis det blir behov for større istandsetting, må det vurderes om eksisterende uttrykk skal videreføres, eller om det skal gjøres en tilbakeføring til et tidligere, dokumentert uttrykk. Tiltaket vil være søknadspliktig.

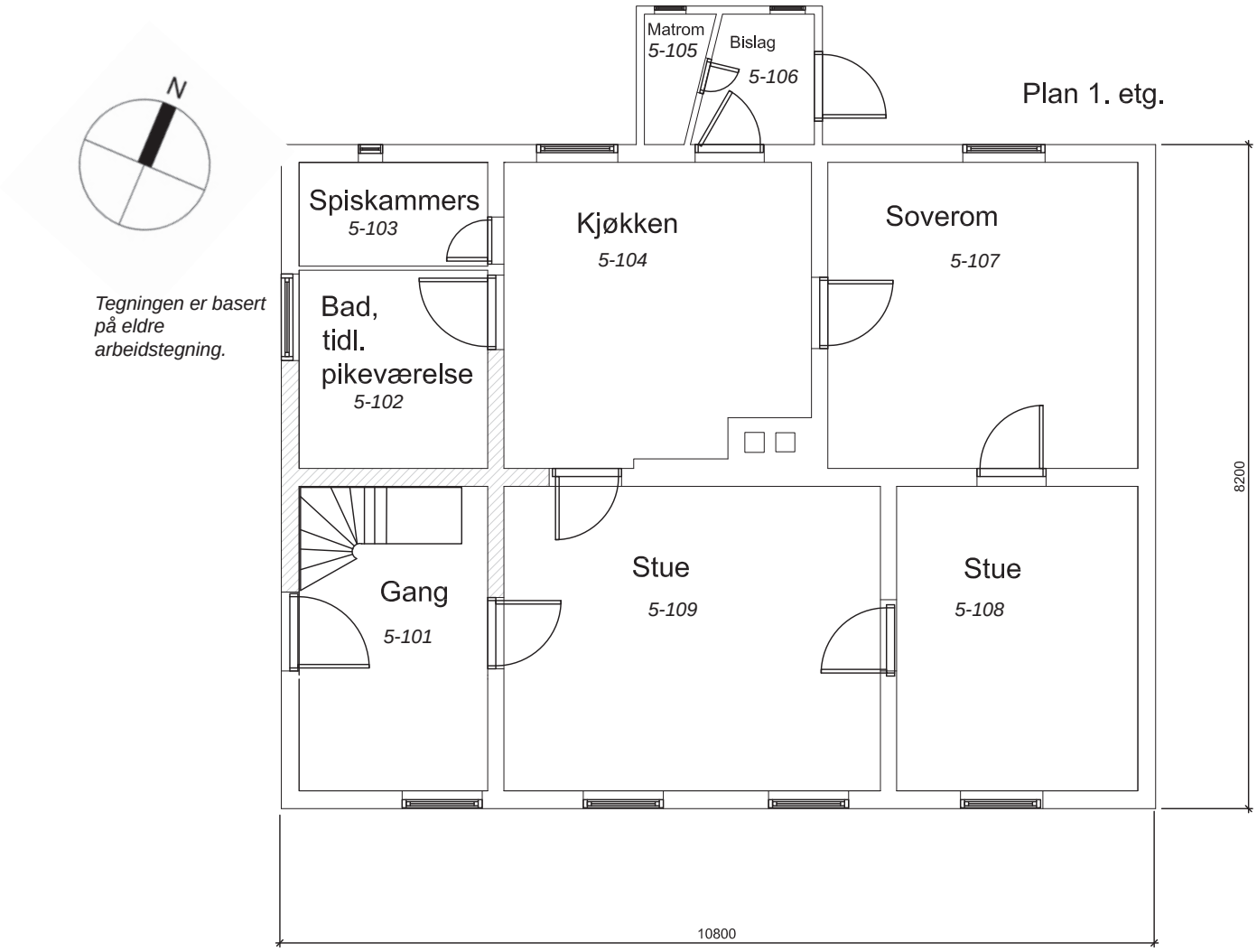
N
Tegningen er basert på eldre arbeidstegning.
Plan 1. etg.
Matrom
5-105
Bislag
5-106
Spiskammers
5-103
Kjøkken
5-104
Soverom
5-107
Bad, tidl. pikeværelse
5-102
Gang
5-101
Stue
5-109
Stue
5-108
8200
10800

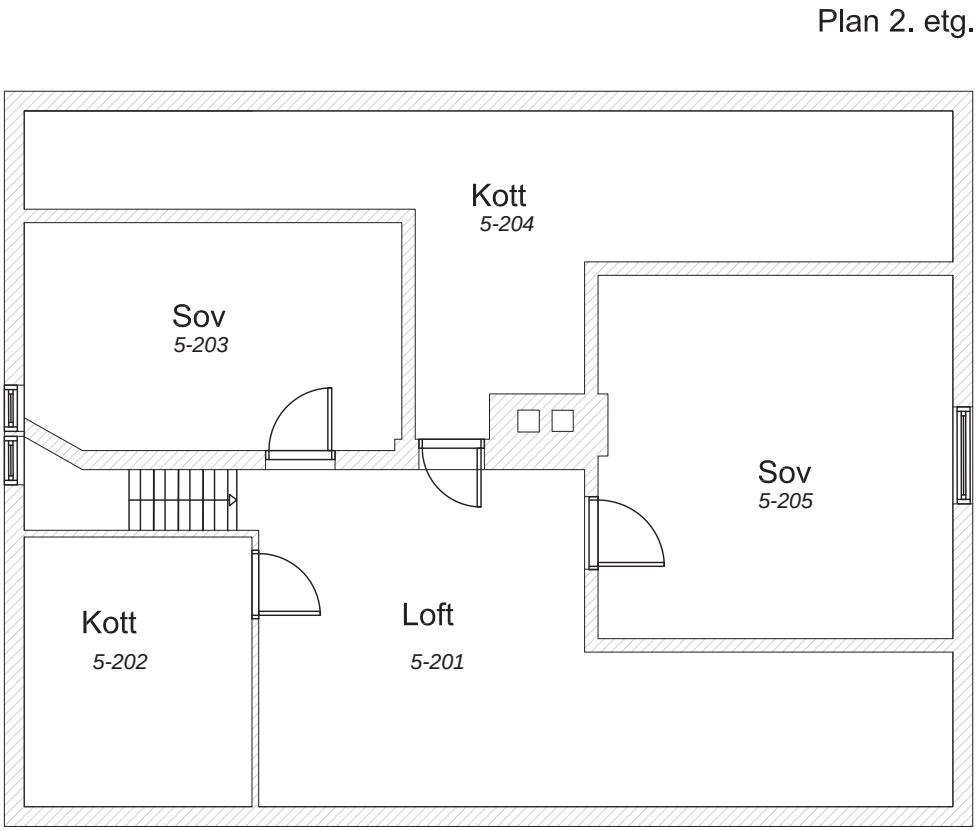
Plan 2. etg.
Kott
5-204
Sov
5-203
Sov
5-205
Kott
5-202
Loft
5-201

Over: Fasade mot syd.
Under: Faade mot øst.

T.h.: Fasade mot nord.
Midten t.h.: Fasade mot vest.

Over: Fasadehjørne mot sydvest.

Alle foto på disse sider: kystverket 10.4.2013.

Interiør fra kjøkkenet, rom 5-105.

Spisestue / soverom, 5-108

Rom 5-109.

Stue 5-110

Bislag 5-107.

Stue rom 5-110

Soverom 5-203

Soverom 5-205.

Over t.h.: 2 feieluker i pipa.

Under: Luke og trapp til kjeller.

Over: Lukket tretrapp til 2. etg.

Under: Vegg i bislaget

Under: Kjellerrom med heller / fliser på gulvet

6. Bolig for betjening

Bygningens navn	Bolig for betjening
Nummer i Askeladden	87241-6
GAB nr.	181132949
Byggnr. i fredn.vedtak	6
Byggeår	1861
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet
Opprinnelig funksjon	Assistentbolig
Fredningsomfang	Fredningen gjelder bygningens eksteriør, samt interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/ romfordeling.

Bygningsbeskrivelse	Boligen for betjening har bindingsverkskonstruksjon og saltak. Veggene er kledd med eternittplater, og taket er tekket med kvadratiske skiferheller. Vinduene er hovedsakelig 2-fags funkisvinduer med hvitmalte vindusrammer. På langveggen mot sør er det et tilbygg med pulttak.
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell / komprimerte masser. 2. Fundament: Betong og naturstein 3. Grunnmur: Betong 4. Utvendige trapper og ramper: Støpt betong 5. Gulv på grunn: Støpt betong 6. Yttervegger: Laftevegger med trekledning og eternittplater 7. Ytterdører: Malt ramtredør. 8. Vinduer: To-fags sidehengslede funkisvinduer med innvendig varevindu. 9. Tak: Saltak / skråtak over inngangsparti. 10. Taktekking: Rektangulær diagonaltstilt skifer 11. Takrenner og nedløp: Støpejern og plast nedløpsrør. 12. Beslag: Eternitt vinkelbeslag ved vindskier og i møne. 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Laft og bindingsverk med trepanel 16. Etasjeskiller: Trebjelkelag med golvbord. 17. Innvendige trapper: Lukket tretrapp, malt. 18. Piper og ildsteder: En murt og pusset teglpipe med ovn. 19. Luker og ventilasjon: Flere ventilhetter av plast i yttervegg.
Endringshistorikk	Vinduer er skiftet. Bad installert. Eternittplater montert på ytterveggene.
Retningslinjer for videre utvikling	Bygningen er godt egnet til ny bruk.
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper. Når det blir behov for større istandsetting, må det vurderes om eksisterende uttrykk skal videreføres, eller om det skal gjøres en tilbakeføring til et tidligere, dokumentert uttrykk. Tiltaket vil være søknadspliktig.

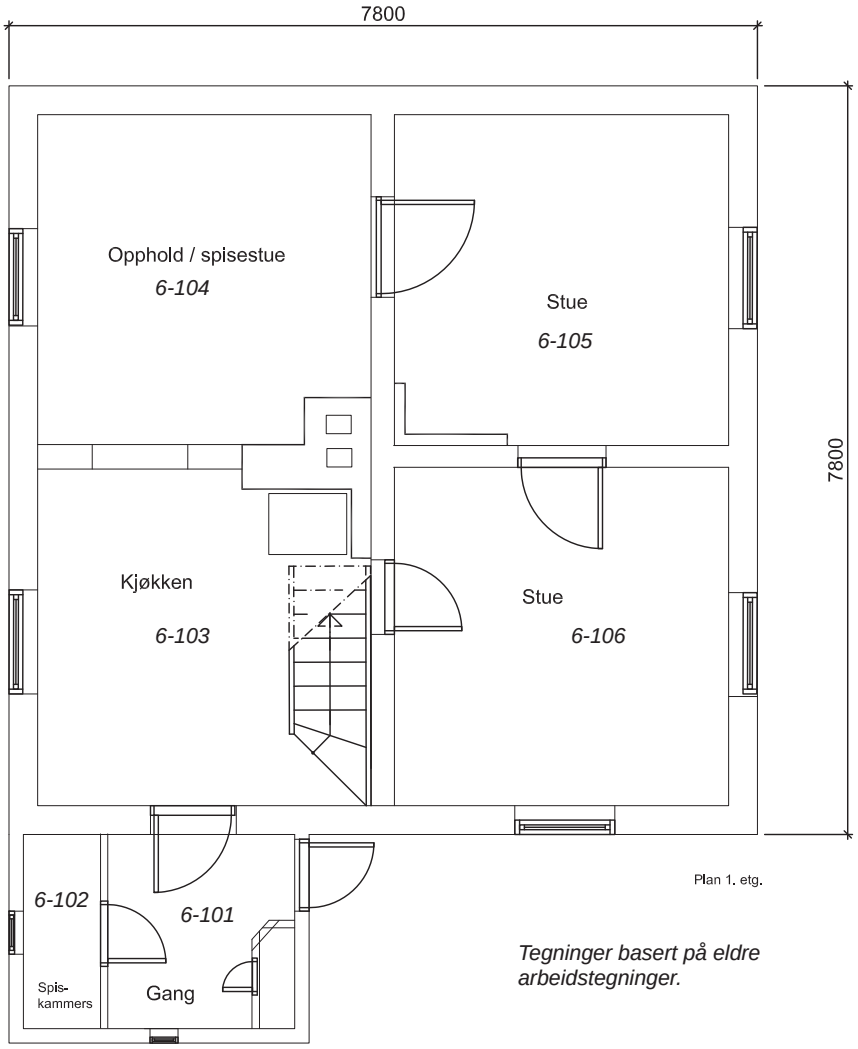
7800
7800
Opphold / spisestue
6-104
Stue
6-105
Kjøkken
6-103
Stue
6-106
6-102
6-101
Spis-
kammers
Gang
Plan 1. etg.
Tegninger basert på eldre
arbeidstegninger.

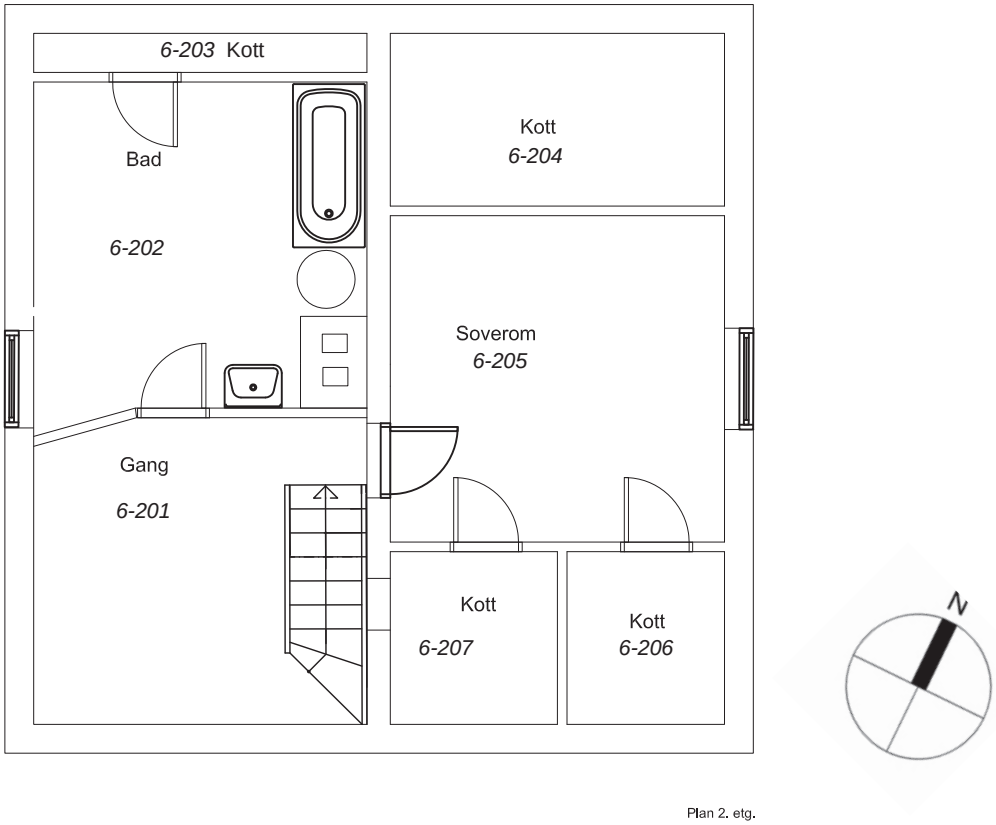
6-203 Kott
Bad
6-202
Kott
6-204
Soverom
6-205
Gang
6-201
Kott
6-207
Kott
6-206
N
Plan 2. etg.

Over: Fasade mot vest. *Under: Fasade mot nord.*

Over: Fasade mot syd. *Under: Fasade mot øst*

Kjøkken, rom 6-103.

Kjøkkenet, rom 6-103.

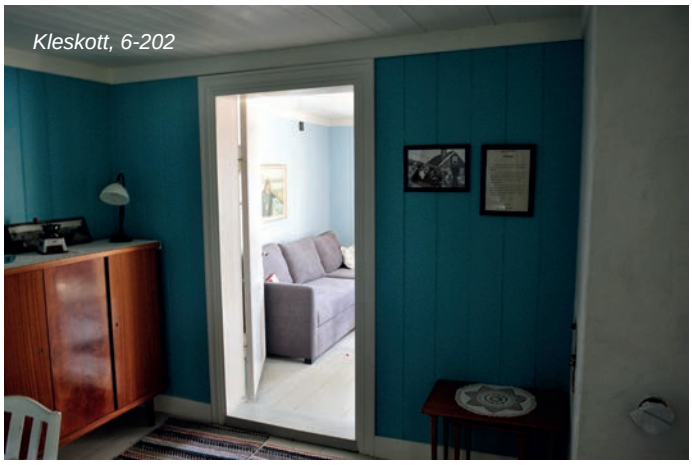

Kleskott, 6-202

Kleskott, 6-202.

Stue 6-105

Stue 6-105

Panel i stue

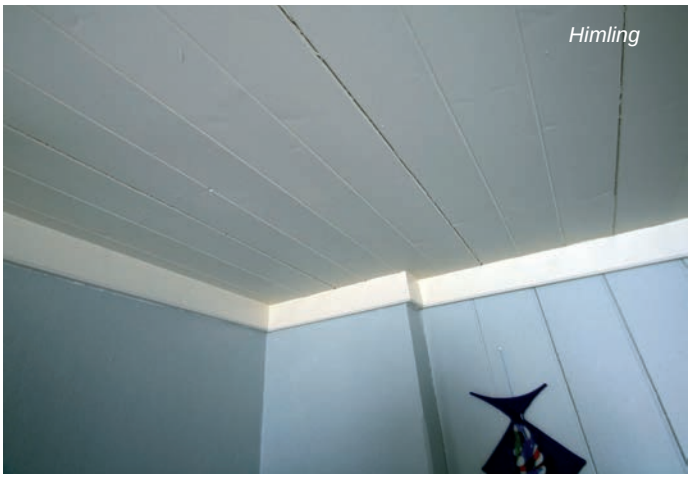
Himling

Soverom 6-204

Gang 6-1-1

Bad 6-202

7. Uthus

Bygningens navn	Uthus
Nummer i Askeladden	87241-7
GAB nr.	181132957
Byggnr. i fredn.vedtak	7
Byggeår	1849
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet
Opprinnelig funksjon	Fjøs og låve
Fredningsomfang	Eksteriør samt interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/romfordeling.

Bygningsbeskrivelse	Uthuset har bindingsverkskonstruksjon og saltak. Veggene er kledd med stående, rød-malt panel. Taket er tekket med lappskifer mot vest og sorte bølgeblikkplater mot øst. Huset har 5 dører på langveggen mot gårdsplassen og 3 dører i gavlveggene. Vindus-rammene, vindskiene, hjørnebordene og dørene er malt hvite. I søndre gavlvegg er det en låvebru som fører opp til dobbel dør i 2. etasje. På nordre gavlvegg er det utvendig trapp til 2. etasje.
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell / komprimerte masser. 2. Fundament: Naturstein 3. Grunnmur: Naturstein 4. Utvendige trapper og ramper: Huggen naturstein (fra fyrtårnet) 5. Gulv på grunn: Tregulv / krypkjeller 6. Yttervegger: Laftetømmer med trekledning, rødmalt 7. Ytterdører: Labankdører, hvite 8. Vinduer: Ett fags-, to-fags enkle trevinduer, faste eller sidehengslet. 9. Tak: Saltak med sperrebind. 10. Taktekking: Lappskifer mot vest og sortlakkerte bølgeblikkplater mot øst. 11. Takrenner og nedløp: Mangler mor øst, glassfiberrenner mot vest. 12. Beslag: Metallbeslag i mønet. 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Laft eller bindingsverk. 16. Etasjeskiller: Trebjelkelag med golvbord. 17. Innvendige trapper: Åpne tretrapper. 18. Piper og ildsteder: Ingen 19. Luker og ventilasjon: Naturlig ventilasjon.
Endringshistorikk	Bygningen har mange originale bygningsdeler. Enkelte vinduer er tydeligvis skiftet. Og tekking mot øst.
Retningslinjer for videre utvikling	Bygningen er godt egnet til ny bruk.
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper.

Over: Fasader mot nord ø.t.v, vest ø.t.h., øst midt t.h., og syd nederst t.v. og t.h.

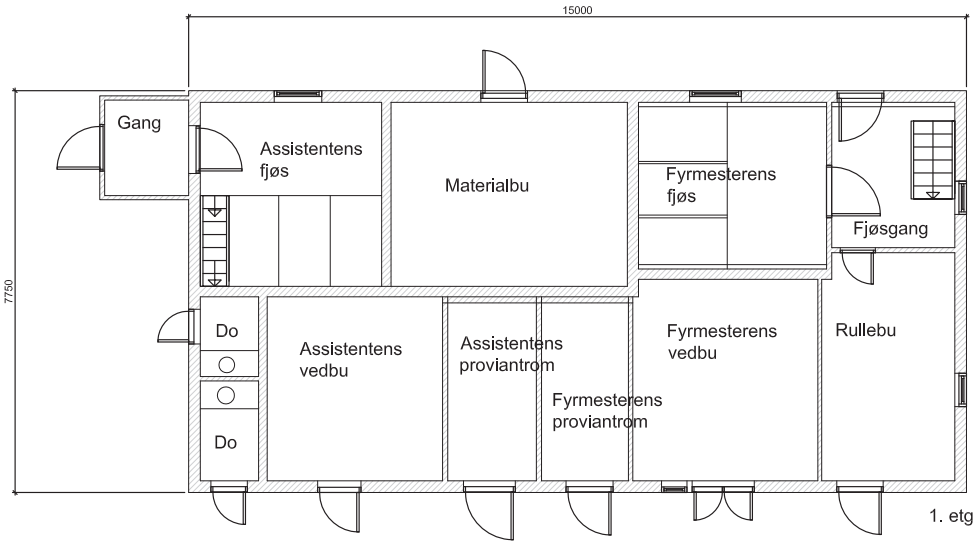

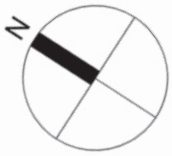

Tegning basert på eldre arbeidstegning.

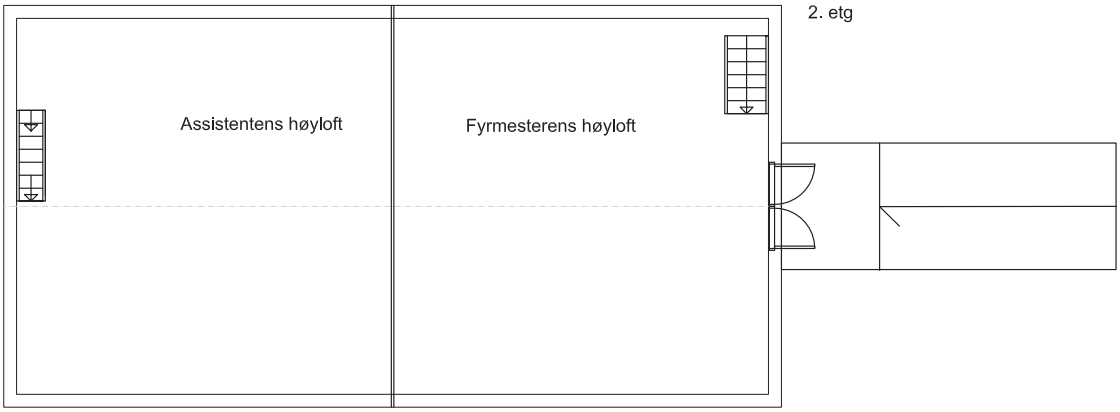

Bilder t.h.: Øverst: Fra fyrmesterens høyloft, Over: Stokkelager 1. etg., Under: Fyrmesterens fjøs og nederst: vedbu.
Til venstre: Øverst: do, Midt: Huggen stein fra det gamle tårnet blir brukt som trinn, nederst: lager av lappskifer.

9. Naust

Bygningens navn	Naust
Nummer i Askeladden	87241-7
GAB nr.	181132981
Byggnr. i fredn.vedtak	9
Byggeår	1842
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet
Opprinnelig funksjon	Naust
Fredningsomfang	Eksteriør samt interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/romfordeling.

Bygningsbeskrivelse	Naustet har bindingsverkskonstruksjon og saltak. Huset har rødmalt trekledning / tømmermannskledning. Huset har tilbygg på hele den sydlige langveggen. Gavlveggen mot vest er kledd med bølgeeternittplater, taket er tekket med lappskifer. Det er 2 hvitmalte doble dører i gavlveggen mot sjøen.
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell 2. Fundament: Betong 3. Grunnmur: Betong 4. Utvendige trapper og ramper: Betong 5. Gulv på grunn: Betong 6. Yttervegger: Bindingsverk med trekledning. 7. Ytterdører: Labankdører, enkle og doble. 8. Vinduer: Ett fags fastkarmvinduer, trevinduer med enkle glass og sprosser. 9. Tak: Saltak med sperrebind. 10. Taktekking: Lappskifer 11. Takrenner og nedløp: Stål takrenne mot syd, trerenne mot nord. Stål nedløp. 12. Beslag: Ingen 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Bindingsverk kledd på en side. 16. Etasjeskiller: Bjelker med bord. 17. Innvendige trapper: Trestige. 18. Piper og ildsteder: Ingen 19. Luker og ventilasjon: Naturlig ventilasjon.
Endringshistorikk	To naust er bygget sammen.
Retningslinjer for videre utvikling	Bygningen er godt egnet til ny bruk.
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper. Oljetank ved vestveggen skal fjernes.

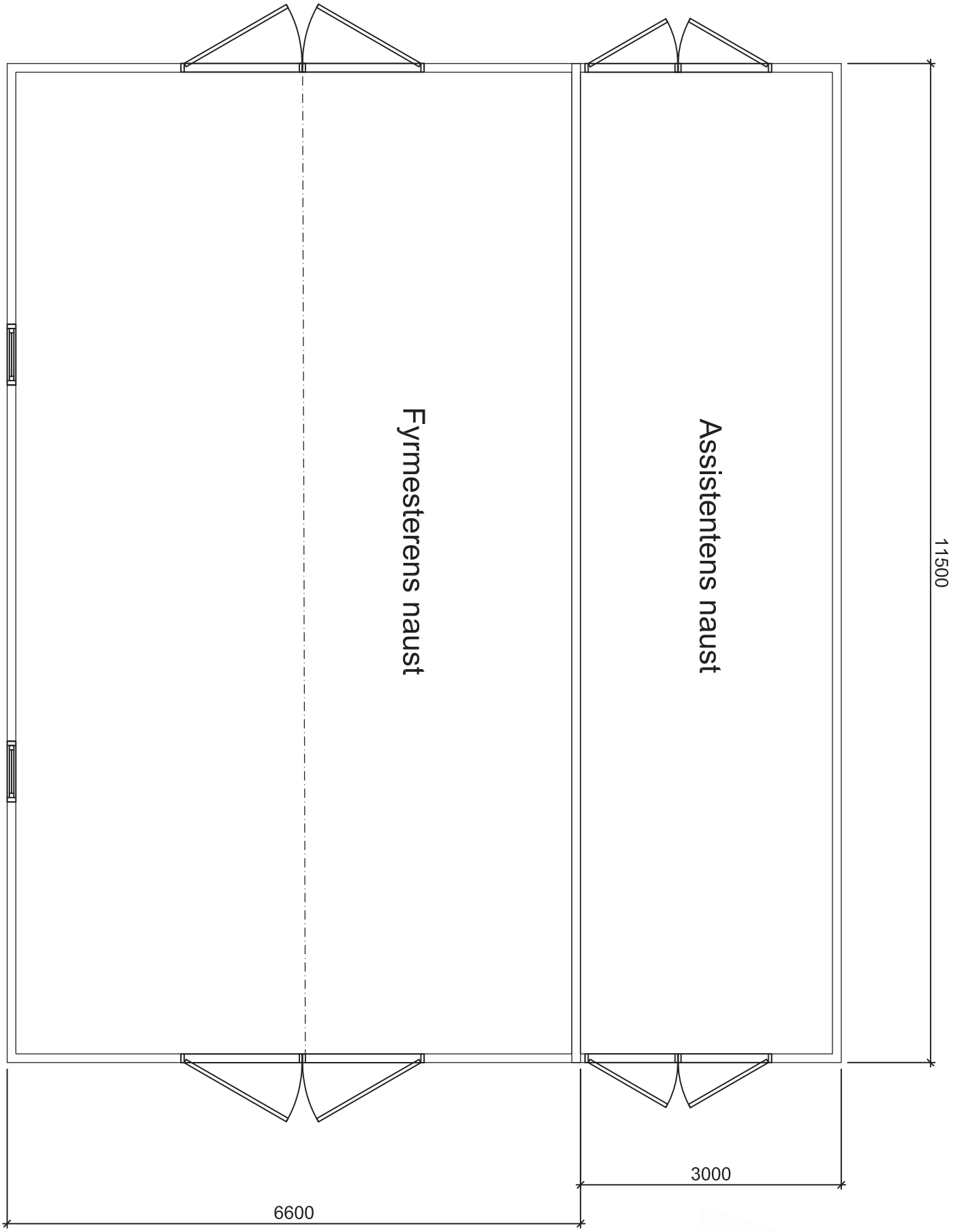

Tegning basert på eldre arbeidstegning.

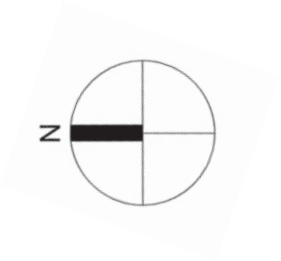

Over: Fasade mot vest. *Under: Fasade mot syd*

Over: Fasade mot øst.

Over: Fasade mot nord.

Over: Bilde fra interiøret i hovednaustet.
Under: Detalj av vannledende bord.

Under: Båter i opplag.

Nytt maskinhus ved gammelt tårn

Bygningens navn	Nytt maskinhus
Nummer i Askeladden	87241-8
GAB nr.	181132973
Byggnr. i fredn.vedtak	-
Byggeår	1991
Byggherre / Arkitekt	Kystverket
Opprinnelig funksjon	Maskinhus
Fredningsomfang	Eksteriør samt interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/romfordeling.

Bygningsbeskrivelse	Det nye maskinhuset er bygd i betong og har flatt tak. Veggene er pusset og malt hvite.
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell 2. Fundament: Betong 3. Grunnmur: Betong 4. Utvendige trapper og ramper: Støpt betong 5. Gulv på grunn: Betong 6. Yttervegger: Pusset Leca. 7. Ytterdører: Isolert dør av aluminium. 8. Vinduer: Aluminiumkarm med isolerglass 9. Tak: Flatt tak av Lecaelementer 10. Taktekking: Kobberplater i baner. 11. Takrenner og nedløp: Ingen 12. Beslag: Sortlakkert stål gesimsbeslag. 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Lett bindingsverk med gipsplater. 16. Etasjeskiller: Ingen 17. Innvendige trapper: Ingen 18. Piper og ildsteder: Ingen 19. Luker og ventilasjon: Ventilhetter til yttervegger 20. Galleri og balkong: Ingen
Endringshistorikk	Maskinhuset er ganske nytt. Nytt tekkingsmateriale er lagt på, skiftet fra zink til kobber.
Retningslinjer for videre utvikling	Bygningen er i tjenstlig bruk som maskinhus, og derfor ikke egnet til ny bruk.
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper.

Over og til høyre: Fasadefoto, hjørne motsydøst, mot øst og vest.

Over: Takelementer.

Til venstre: 2 interiørbilder fra maskinhuset.

Det fredete området

Fra Riksantikvarens fredningsvedtak:
Omfanget av fredningen: Fredningen omfatter videre et område rundt fyrstasjonen i henhold til lov om kulturminner § 19. Fredningsområdet omfatter eiendommen på gnr. 117 bnr. 1, som er hele øya hvor fyrstasjonen ligger. Fredningsområdet og de fredete bygningene er avmerket på vedlagte kart datert 27. april 1999 og påført Riksantikvarens stempel. se s. 10.
Formålet med fredningen: Formålet med fredningen av Kvitholmen fyrstasjon er å bevare et kulturhistorisk og arkitektonisk verdifullt bygningsanlegg tilknyttet sjøfart, fyrvesen og kystkultur med fyrtårn og øvrige bygninger på fyrstasjonen og området rundt fyrstasjonen. Etter Riksantikvarens oppfatning er det nødvendig å frede det avsatte området for å oppnå hensikten med områdefredningen, nemlig å bevare virkningen av kulturminnene i miljøet.
Fredningsbestemmelser: Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre anleggets karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen.
Kystverkets kommentarer:
Skjøtsel av området: Ved skjøtsel av uteområdet skal det tas utgangspunkt i nåværende, eventuelt tidligere situasjon. Eventuell ny beplantning skal ikke tilføre planter som ikke hørte hjemme på fyrstasjonen da den var bemannet
Skilting: All utendørs skilting er søknadspliktig. Det skal legges opp til en nøktern og enhetlig bruk av skilting. Skiltingen skal være i tråd med Kystverkets retningslinjer for skilting, og hovedformålet er formidling av fyrstasjonens historie. Andre offentlige myndigheters skilting skal i størst mulig grad tilpasses Kystverkets skilting.
Annet: Et område "Kvitholmen sør" er registrert som naturtype naturbeitemark. På faktaark.naturbase.no/naturtype ID=BN00045822 blir området vurdert som viktig, og man anbefaler fortsatt beiting, man bør unngå gjødsling, tilleggsfôring og fysiske inngrep. Ny landingsbrygge er bygget østenfor naustet.

Oversikt over Kystverkets fyrstasjoner

Senter for eiendom og kultur
28.06.2012

Region	Fredete fyrstasjoner	Bygninger	Ikke fredete fyrstasjoner	Bygninger	SUM
Sørøst	20	i Kystverkets eie	8	i Kystverkets eie	28
	Torbjørnskjær		Struten		
	Homlungen		Strømtangen Fredrikstad		
	Færder		Digerudgrunnen		
	Store Færder (ruin)		Steilene		
	Svenner		Tvistein		
	Stavernsodden		Langøytangen	delvis	
	Jomfruland		Songvår		
	Strømtangen Kragerø		Søre Katland		
	Stavseng				
	Lyngør				
	Ytre Møkkalasset				
	Store Torungen				
	Lille Torungen				
	Homborsund				
	Grønningen				
	Oksøy				
	Ryvingen				
	Hatholmen				
	Lindesnes				
	Lista				
Vest	12		11		23
	Eigerøy	delvis	Lille Prestskjær		
	Feistein		Viberodden		
	Kvitsøy		Flatholmen		
	Geitungen		Fjøløy		
	Utsira		Ryvarden	delvis	
	Røværsholmen		Holmengrå		
	Slåtterøy		Kvanhovden		
	Hellisøy		Hendanes		
	Utvær		Ulvesund		
	Geita		Skongenes		
	Ytterøyane		Kråkenes		
	Stabben				
Midt-Norge	19		16		35
	Runde		Svinøy		
	Grasøyane		Flåvær		
	Hogsteinen		Lepsøyrev		
	Alnes	delvis	Erkna		
	Ulla		Storholmen		
	Ona	delvis	Flatflesa		
	Kvitholmen		Bjørnsund		
	Grip		Hestskjær		
	Haugjegla		Stavenes		
	Sletringen		Tyrhaug		
	Sula	delvis	Skalmen		
	Vingleia		Terningen		
	Halten		Finnvær		
	Kjeungskjær		Asenvågøy		
	Kaura		Grinna		
	Buholmråsa		Gjeslingene		
	Kya				
	Nordøyan				
	Sklinna				
Nordland	10		8		18
	Bremstein		Ytterholmen		
	Åsvær		Træna		
	Myken		Kalsholmen		
	Landegode		Tennholmen		
	Måløy-Skarsholmen		Barøy		
	Tranøy		Moholmen		
	Skrova		Glåpen		
	Skomvær		Værøy		
	Anda				
	Andenes				
Troms og Finnmark	7		3		10
	Hekkingen		Torsvåg		
	Fugløykalven		Fruholmen		
	Slettnes		Helnes		
	Kjølnes				
	Makkaur				
	Vardø				
	Bøkfjord				Tils.
Totalt antall	68		46		114

SAKSBEHANDLER
førstekonsulent Eivind Lande
DERES REF.

VÅR REF. 15
99/1086-8 EL
Ark. B-335

INNVALGSTELEFON
22 94 03 88
DERES DATO

VÅR DATO
28 JUNI 2001

TELEFAKS
22 94 04 07

RIKSANTIKVAREN

Likelydende brev til:

– Kystdirektoratet
– Kystverket 3. distrikt
– Eide kommune
– Møre og Romsdal fylkeskommune

KVITHOLMEN FYRSTASJON – GNR. 117, BNR. 1
STATEN V/ KYSTDIREKTORATET – EIDE KOMMUNE

VEDTAK OM FREDNING MED HJEMMEL I LOV OM KULTURMINNER §§ 15 OG 19, JF. § 22

Med hjemmel i lov om kulturminner av 9. juni 1978 nr. 50 §§ 15 og 19, jf. § 22, fatter herved Riksantikvaren vedtak om fredning av Kvitholmen fyrstasjon i Eide kommune.

Myndighet til å fatte vedtak om fredning er delegert fra Miljøverndepartementet til Riksantikvaren ved departementets vedtak av 29. mai 2000.

Omfanget av fredningen

Fredningsforslaget omfatter to fyrtårn og øvrige bygninger på fyrstasjonen i henhold til lov om kulturminner § 15:

1. Fyr, lyktehus på betong søyle
2. Gammelt tårn
4. Maskinhus
5. Bolig for fyrvokter
6. Bolig for betjening
7. Uthus
9. Naust
   Maskinhus (ved siden av det gamle tårnet)

Tallene refererer seg til vedlagte kart fra «Norges fyr» (Bjørkhaug og Poulsson, Oslo 1986), vedlegg 2.

Riksantikvaren
Dronningens gate 13
Postboks 8196 Dep, 0034 Oslo
Telefon: 22 94 04 00 Telefaks: 22 94 04 04 E-post: riksantikvaren@ra.no

Fredningen gjelder eksteriør og interiør av fyrtårnet, fyrvokterboligen (5) og maskinhuset (4), og de øvrige bygningenes eksteriør samt interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/romfordeling.

Fredningen omfatter videre et område rundt fyrstasjonen i henhold til lov om kulturminner § 19. Fredningsområdet omfatter eiendommen på gnr. 117 bnr. 1, som er hele øya hvor fyrstasjonen ligger.

Fredningsområdet og de fredete bygningene er avmerket på vedlagte kart datert 26. april 1999 og påført Riksantikvarens stempel, vedlegg 1.

Formålet med fredningen

Formålet med fredningen av Kvitholmen fyrstasjon er å bevare et kulturhistorisk og arkitektonisk verdifullt bygningsanlegg tilknyttet sjøfart, fyrvesen og kystkultur med fyrtårn og øvrige bygninger på fyrstasjonen og området rundt fyrstasjonen.

Fredningen av bygningenes eksteriør skal sikre anleggets opprinnelige arkitektur. Formålet med fredningen av bygningenes interiør er å bevare rominndelingen, bygningsdeler og overflater som har opprinnelig karakter i fyrtårnet, fyrvokterboligen og maskinhuset, samt bevare de øvrige bygningenes interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/romfordeling.

Fredningsbestemmelser

De følgende fredningsbestemmelsene er fastsatt med hjemmel i lov om kulturminner §§ 15 og 19. Bestemmelsene gjelder i tillegg til kulturminnelovens bestemmelser om vedtaksfredete kulturminner fra nyere tid samt forskrift om faglig ansvarsfordeling.

1. Riving
Det er ikke tillatt å rive bygningene eller deler av disse.

2. Ombygging
a) Fyrtårnene, fyrvokterboligen og maskinhuset
Det er ikke tillatt å bygge om bygningenes eksteriør eller interiør.

b) De øvrige bygningene
Det er ikke tillatt å bygge om bygningenes eksteriør eller interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/romfordeling.

3. Utskifting av materialer mm.
a) Fyrtårnene, fyrvokterboligen og maskinhuset
Utskifting av bygningselementer eller materialer, forandring av overflater eller annet arbeid utover vanlig vedlikehold i bygningenes eksteriør eller interiør, er ikke tillatt.

b) De øvrige bygningene
Utskifting av bygningselementer eller materialer, forandring av overflater eller annet arbeid utover vanlig vedlikehold i bygningenes eksteriør, er ikke tillatt.

4. Tilbakeføring
Tilbakeføring til opprinnelig eller tidligere utseende kan tillates under forutsetning av at tiltaket kan gjøres på dokumentert grunnlag og etter godkjennelse av forvaltningsmyndighet.

5. Vedlikehold
Vedlikehold og istandsetting skal utføres med tradisjonelle materialer og metoder tilpasset bygningenes egenart og opprinnelige bygningstekniske løsninger.

6. Det fredete området
Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre anleggets karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen.

7. Fredningen skal ikke være til hinder for den tekniske drift av fyrstasjonen.

Delegering av myndighet

I henhold til forskrift av 9. februar 1979 nr. 8785 om faglig ansvarsfordeling mv. etter kulturminneloven, kap. 3, § 12, er dispensasjonsmyndighet etter § 19 tillagt den enkelte fylkeskommune.

I henhold til samme forskrift er dispensasjonsmyndighet etter § 15a tillagt den enkelte fylkeskommune, med unntak av bl.a. fredete byggverk i statens eie. Etter forskriftens endringer av 29. mai 2000 kan imidlertid Riksantikvaren overføre dispensasjonsmyndighet etter § 15a til regional myndighet for nærmere detaljerte kategorier av fredete byggverk i statens eie. For tidligere vedtaksfredete fyr er myndigheten allerede overført til fylkeskommunen.

I henhold til forskrift av 9. februar 1979 nr. 8785 om faglig ansvarsfordeling mv. etter kulturminneloven, kap. 3, § 12, overfører Riksantikvaren med dette myndighet til å gi dispensasjon fra fredning og fredningsbestemmelser for bygninger på Kvitholmen fyrstasjon som er fredet etter kulturminneloven § 15 jf. § 15a, til Møre og Romsdal fylkeskommune.

Kvitholmen fyrstasjon med bygninger, anlegg og området rundt skal som helhet forvaltes av fylkeskommunen.

Følger av fredningen

Når det gjelder behandling av fredete områder, bygninger og anlegg, vises det til bestemmelsene i lov om kulturminner §§ 15a-19 og 21 samt fredningsbestemmelsene over.

Fredningen medfører at det må søkes om tillatelse til å sette i verk alle typer bygningsmessige arbeider og utomhusarbeider utover vanlig vedlikehold innenfor det fredete området. Søknad om tillatelse skal sendes fylkeskommunen som avgjør om tiltaket kan iverksettes. Er det tvil om et tiltak er å anse som vanlig vedlikehold, skal fylkeskommunen kontaktes.

Det er eier som har ansvaret for det løpende vedlikehold av fredete bygninger, anlegg og områder.

Bakgrunn for fredningssaken

Fredningen av Kvitholmen fyrstasjon har sin bakgrunn i et samarbeid mellom Kystdirektoratet og Riksantikvaren om utarbeidelse av en verneplan for fyrstasjonene i landet. På grunnlag av planen er det valgt ut et representativt utvalg av landets fyrstasjoner som skal vernes gjennom fredning.

Fyrstasjonene langs kysten er markante kulturminner som på en spesiell måte er med på å karakterisere Norge som kyst- og sjøfartsnasjon. Fyrstasjonene har både kulturhistorisk og arkitektonisk verdi; kulturhistorisk ved deres tilknytning til sjøfart, fyrvesen og kystkultur, og arkitektonisk ved deres særegne form og plassering. Oppbyggingen og utviklingen av et landsomfattende fyrsystem med over 200 fyrstasjoner spredt langs hele kysten, er et av de mest omfattende prosjekter den norske stat har gjennomført.

I dag er fyrstasjonene utsatt for store forandringer med hensyn til bruk og drift. Dette har gjort det nødvendig å ta stilling til hvilke fyrstasjoner som skal bevares i sin nåværende form. Gjennom fredning vil Riksantikvaren legge antikvariske prinsipper og retningslinjer til grunn for den videre behandling og bruk av fyrstasjonene. Dessuten ønsker Riksantikvaren at fyrstasjonene skal ha fredningsstatus som kulturminner av nasjonal verdi og interesse.

Eiendomsforhold og reguleringsmessig status

Staten v/ Kystdirektoratet står som eier av Kvitholmen fyrstasjon.

Kvitholmen fyrstasjon ligger i et område som er avsatt til LNF-område (landbruks-, natur- og friluftsområde) i kommuneplanens arealdel. Dessuten ligger fyrstasjonen innenfor et område som har fuglelivsfredning etter lov om naturvern.

Kvitholmen fyrstasjon som kulturminne – beskrivelse av anlegget

Kvitholmen fyrstasjon ligger på en liten holme nord for Hustadvika. Fyrstasjonen ble opprettet i 1841, og er et ledfyr. Fram til 1906 fungerte fyret som kystfyr. En ny fyrlykt har erstattet det opprinnelige tårnet. Dette står fremdeles på stasjonen, men mangler lyktehus. Den øvrige bebyggelsen danner et lukket tun og omfatter maskinhus, boliger og uthus. Fyrstasjonen har naust og landing. Anlegget ligger i et tidligere dyrket landskap.

Fyret (1) er 12 meter høyt og har en tårnsøyle i betong. Betongsøylen er malt hvit. Lyktehuset er bygd i støpejern og er malt rødt. Et galleri omkranser lyktehuset. Fyrapparatet er et 3. ordens linseapparat.

Det gamle fyrtårnet (2) er 12 meter høyt, med sirkulær og konisk form. Tårnet er bygd i huggen stein. Veggene er malt hvite. Tårnet har en høy, markert sokkel som avsluttes med en utstikkende gesims i 2. etasje. Toppen av tårnet er overdekket med en betongplate med en utstikkende gesims. Innvendig er tårnet foret med teglstein. Tårnet ble avkortet med 8 meter i 1905 for å gi plass til en 1. ordens fyrlykt. I dag står tårnet som dagmerke uten lykt.

Maskinhuset (4) har bindingsverkskonstruksjon og saltak. Veggene er kledd med eternittplater, og taket er tekket med lappskifer. Vinduene er hovedsakelig 2- og 3-fags vinduer med sprosser. Vindusrammene er malt hvite. Huset har 2 hvitmalte ytterdører og 1 pipe. Planløsningen består av bryggerrom, maskinrom, lagerrom, vaskerom og tavlerom i første etasje. I andre etasje er det et undervisningsrom, 3 boder/kott og en loftsgang/trapperom. Undervisningsrommet på loftet har opprinnelig interiør. De øvrige rommene har nyere overflater i form av malte plater og olja geifuspanel. Bryggerpanna er bevart i bryggerrommet.

Boligen for fyrvokteren (5) er bygd i laftet tømmer. Huset har saltak. Veggene er kledd med eternittplater, og taket er tekket med lappskifer. Vinduene er hovedsakelig 2- og 3-fags vinduer uten sprosser. Vindusrammene er malt hvite. På langveggen mot nord er det et tilbygg med pulttak og utgangsdør. De fleste rommene i fyrvokterboligen er modernisert med nye overflater på gulv, vegger og tak. Bislag/vindfang og spiskammer har sitt opprinnelige interiør bevart. Trappen til loftet er opprinnelig.

Boligen for betjening (6) har bindingsverkskonstruksjon og saltak. Veggene er kledd med eternittplater, og taket er tekket med kvadratiske skiferheller. Vinduene er hovedsakelig 2-fags vinduer med hvitmalte vindusrammer. På langveggen mot sør er det et tilbygg med pulttak.

Uthuset (7) har bindingsverkskonstruksjon og saltak. Veggene er kledd med stående, rødmalt panel. Taket er tekket med lappskifer mot vest og sorte plater mot øst. Huset har 5 dører på langveggen mot gårdsplassen og 3 dører i gavlveggene. Vindusrammene, vindskiene, hjørnebordene og dørene er malt hvite. I søndre gavlvegg er det en låvebru som fører opp til dobbel dør i 2. etasje. På nordre gavlvegg er det utvendig trapp til 2. etasje.

Naustet (9) har bindingsverkskonstruksjon og saltak. Huset har tilbygg på hele den sydlige langveggen. Veggene og taket er henholdsvis kledd og tekket med bølgeeternittplater. Det er 2 hvitmalte doble dører i gavlveggen mot sjøen.

Det nye maskinhuset er bygd i betong og har flatt tak. Veggene er pusset og malt hvite.

Innenfor fredningsområdet er det foruten bygningene kulturminner som vei/ inngang til det gamle tårnet i gråstein, murt gangvei og landing.

Fyrstasjonen ble automatisert og avfolket i 1990.

For nærmere beskrivelse av Kvitholmen fyrstasjons historie vises det til vedlagte utdrag fra «Norges fyr» (Bjørkhaug og Poulsson, Oslo 1986), vedlegg 2.

Vurdering av kulturminnet – begrunnelse for fredningsforslaget

I «Nasjonal verneplan for fyrstasjoner» er det gitt følgende vurdering av Kvitholmen fyrstasjon:

«Verneverdien knytter seg til fyrstasjonens relativt høye alder og til det sjeldne tårnmaterialet. Bebyggelsen ellers har spesielt høy grad av opprinnelighet, og anlegget har bygningshistorisk verdi med mange eldre bygningselementer bevart.»

Det følger av lov om kulturminner § 15 at Riksantikvaren kan frede byggverk og anlegg eller deler av dem av kulturhistorisk eller arkitektonisk verdi. Videre kan Riksantikvaren i henhold til lov om kulturminner § 19 frede et område rundt et fredet kulturminne så langt det er nødvendig for å bevare virkningen av kulturminnet i miljøet.

På bakgrunn av vurderingen ovenfor finner Riksantikvaren at Kvitholmen fyrstasjon er et så verdifullt bygningsanlegg i både kulturhistorisk og arkitektonisk sammenheng at det oppfyller betingelsene for fredning etter bestemmelsen i § 15. Det er spesielt fyrtårnets sjeldne tårnmateriale Riksantikvaren legger vekt på når det gjelder fyrstasjonens verneverdi.

Riksantikvaren finner videre at det er hjemmel for å frede det avsatte området i henhold til bestemmelsen i § 19. Etter Riksantikvarens oppfatning er det nødvendig å frede det avsatte området for å oppnå hensikten med områdefredningen, nemlig å bevare virkningen av kulturminnene i miljøet.

Saksgang fram til fredningsvedtak

Varsel om igangsettelse av fredningssak ble i samsvar med lov om kulturminner § 22.1 meddelt Kystverket 3. distrikt, Eide kommune og Møre og Romsdal fylkeskommune i brev av 6. september 1995. Samtidig ble meldingen kunngjort i Tidens Krav og Sunnmørsposten. Det kom ikke inn uttalelser til varselet.

Fredningsforslaget for Kvitholmen fyrstasjon ble første gang lagt ut til offentlig ettersyn 25. mai 1999 i Eide kommune og i Møre og Romsdal fylkeskommune. Møre og Romsdal fylkeskommune behandlet fredningsforslagene for fyrstasjonene i fylket i kulturutvalget den 23. juni 1999. Kulturutvalget fattet enstemmig vedtak om å tilrå Riksantikvaren – i samarbeid med fylkeskommunen – å vurdere full fredning av de best bevarte interiørene på fyrstasjonene.

Etter å ha vurdert fredningsforslaget på nytt har Riksantikvaren utvidet interiørfredningen på Kvitholmen fyrstasjon i samsvar med ønsket fra Møre og Romsdal fylkeskommune. I henhold til lov om kulturminner § 22.2 la Riksantikvaren

1. november 2000 det reviderte fredningsforslaget ut til nytt offentlig ettersyn i Eide kommune og Møre og Romsdal fylkeskommune. Riksantikvaren har etter dette mottatt to uttalelser til det reviderte fredningsforslaget:

1. Uttalelse fra Kystverket 3. distrikt i brev av 14. november 2000
2. Uttalelse fra Møre og Romsdal fylkeskommune i brev av 30. november 2000

Kystverket 3. distrikt har ingen innvendinger vedrørende det reviderte fredningsforslaget.

Møre og Romsdal fylkeskommune stiller seg positiv til det fremlagte reviderte fredningsforslaget.

Det reviderte fredningsforslaget ble 20. desember 2000 oversendt Eide kommune for behandling. 19. februar 2001 fattet formannskapet i Eide kommune følgende vedtak: «Eide kommune stiller seg positivt til det reviderte forslaget som er lagt fram for fredning av Kvitholmen fyrstasjon.»

På bakgrunn av kommunestyrets vedtak og ovenstående begrunnelse finner Riksantikvaren det riktig å fatte vedtak om fredning av Kvitholmen fyrstasjon.

Opplysninger om klageadgang og tinglysing

Riksantikvarens fredningsvedtak kan påklages til Miljøverndepartementet, jf. Forvaltningslovens § 28. Eventuell klage skal stiles Miljøverndepartementet, men sendes Riksantikvaren. Klagefrist er 3 uker innen mottakelsen av fredningsvedtaket. Fredningsvedtaket vil bli tinglyst av Riksantikvaren i samsvar med lov om kulturminner § 22,5.

Vennlig hilsen

Nils Marstein
riksantikvar

Unni Grønn

Vedlegg:
- Kart, datert 26. april 1999, vedlegg 1
- Kopi av utdrag fra «Norges fyr» (Bjørkhaug og Poulsson, Oslo 1986), vedlegg 2

Gjenpart med vedlegg:
- Miljøverndepartementet
- Møre og Romsdal fylkeskommune, Kulturetaten
- Fylkesmannen i Møre og Romsdal, Miljøvernavd.

Likelydende brev til:

Kystdirektoratet
Postboks 8158 Dep
0033 Oslo

Kystverket 3. distrikt
Ystenesgt. 41
6007 Ålesund

Eide kommune
6490 Eide

Møre og Romsdal fylkeskommune
Julsundv.9
6412 Molde

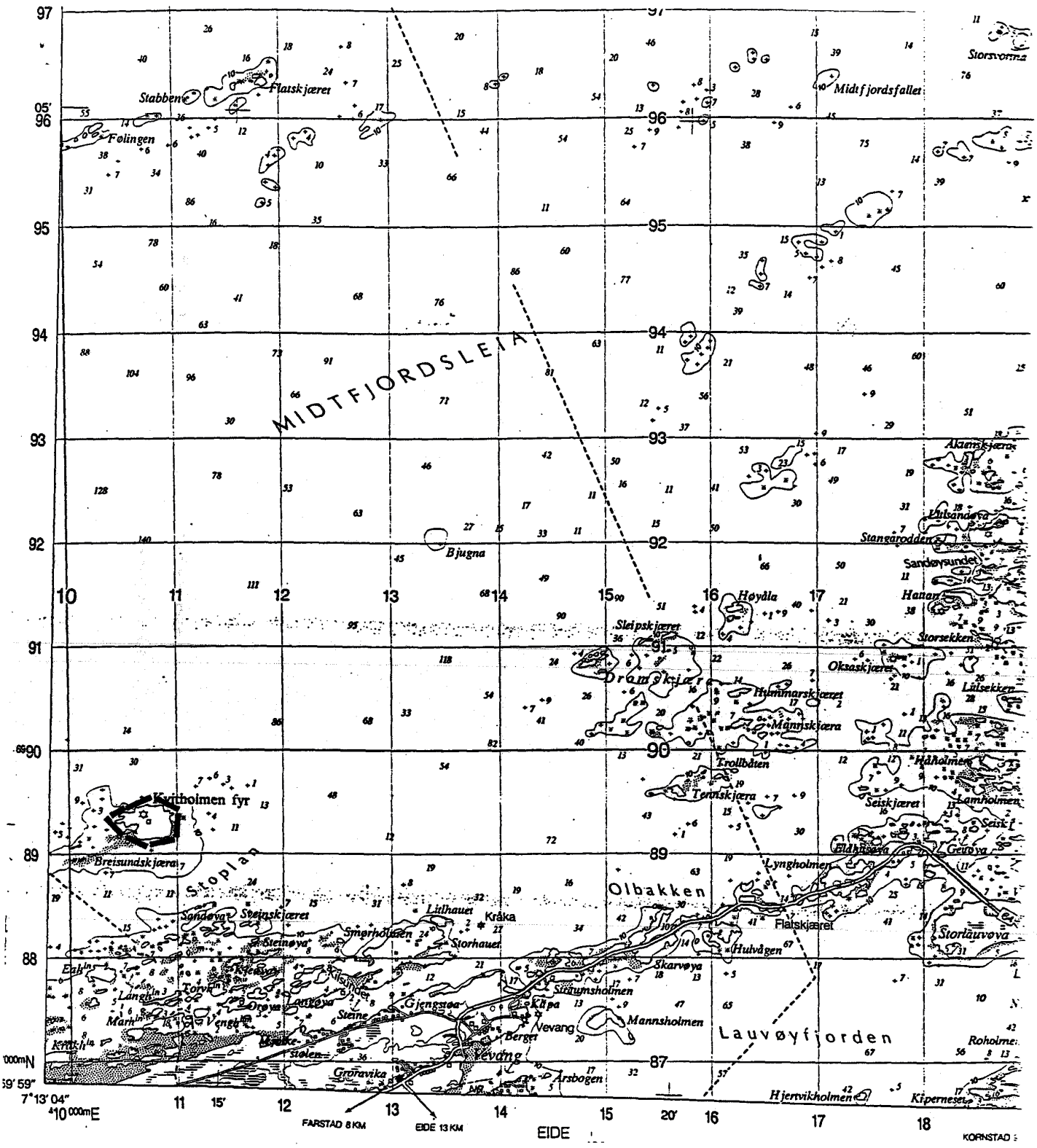

KVITHOLMEN FYRSTASJON GNR. - 117 BNR. 1 (STATEN V/ KYSTVERKET) - EIDE KOMMUNE

AVGRENSNING AV FREDNINGSOMR.

27. APRIL 1999, RIKSANTIKVAREN

MÅLESTOKK 1: 50.000

Kvitholmen fyrstasjon

BELIGGENHET:
På Hustadvika, ca. 4 km fra Vevang. 63 01,4 7 14,2. G.nr. 117, b.nr. 1, Eide kommune

OPPRETTET:
1842

FYRBYGNING:
Rød fyrlykt på hvitt betongtårn, 12,0 m

LYSKARAKTER:
Okk. Sektorer: 5 hvite, 4 klipp-, 3 fargede

LYSSTYRKE:
39 100 cd (3. orden)

LYSETS HØYDE:
25,0 m over høyvann

LYSVIDDE:
15,1 n mil

BRENNETID:
16.7.—21.5.

RACON:
1977

I sin innstilling hadde fyrkommisjonen av 1828 foreslått etablert et kystfyr på Kvitholmen på Hustadvika, kombinert med et ledfyr på Stavenes ved Kristiansund.

Kanal-, havne- og fyrinspektør Schive skrev i 1835 at han på sine reiser hadde fått inntrykk av at det var delte meninger om Kvitholmen var det rette stedet for et kystfyr. Mange mente at et fyr på Ona måtte være bedre egnet. Schive foreslo at er komité på 4-5 mann inkludert ham selv skulle avklare spørsmålet. Før komiteen ble oppnevnt — fremdeles etter forslag fra Schive — skulle meningsberettigede oppfordres til gjennom avisene å si sin mening om spørsmålet. Av de 27 uttalelsene som kom inn, var 22 til fordel for Kvitholmen. I et lengre skriv til departementet datert 6.10.1837 uttalte Schive bl.a. at han ikke fant denne undersøkelsen tilfredsstillende. Han foreslo at havnekommisjonen i henholdsvis Trondheim og Kristiansund fikk i oppdrag å avhøre så mange jekte- og skipsførere som mulig om deres mening. Av 133 var nå 105 for Kvitholmen. Etter dette frafalt Schive sitt forslag om å oppnevne en komité, og foreslo at en skipperborger fra hver av byene Trondheim og Kristiansund sammen med ham selv skulle avgjøre saken. Departementet var enig, men oppnevnte overlosen som fjerdemann.

Befaringen foregikk i 1838, og høyeste punkt på Kvitholmen, 16 m over havet, ble tatt ut som den beste plassen for fyret, som etter de sakkyndiges mening burde være et blinkfyr. Høyeste punkt på Stavenes ved Kristiansund ble likeledes valgt som

Kvitholmen fyrstasjon sett fra sydøst. Foto før 1900, Kystdirektoratet.

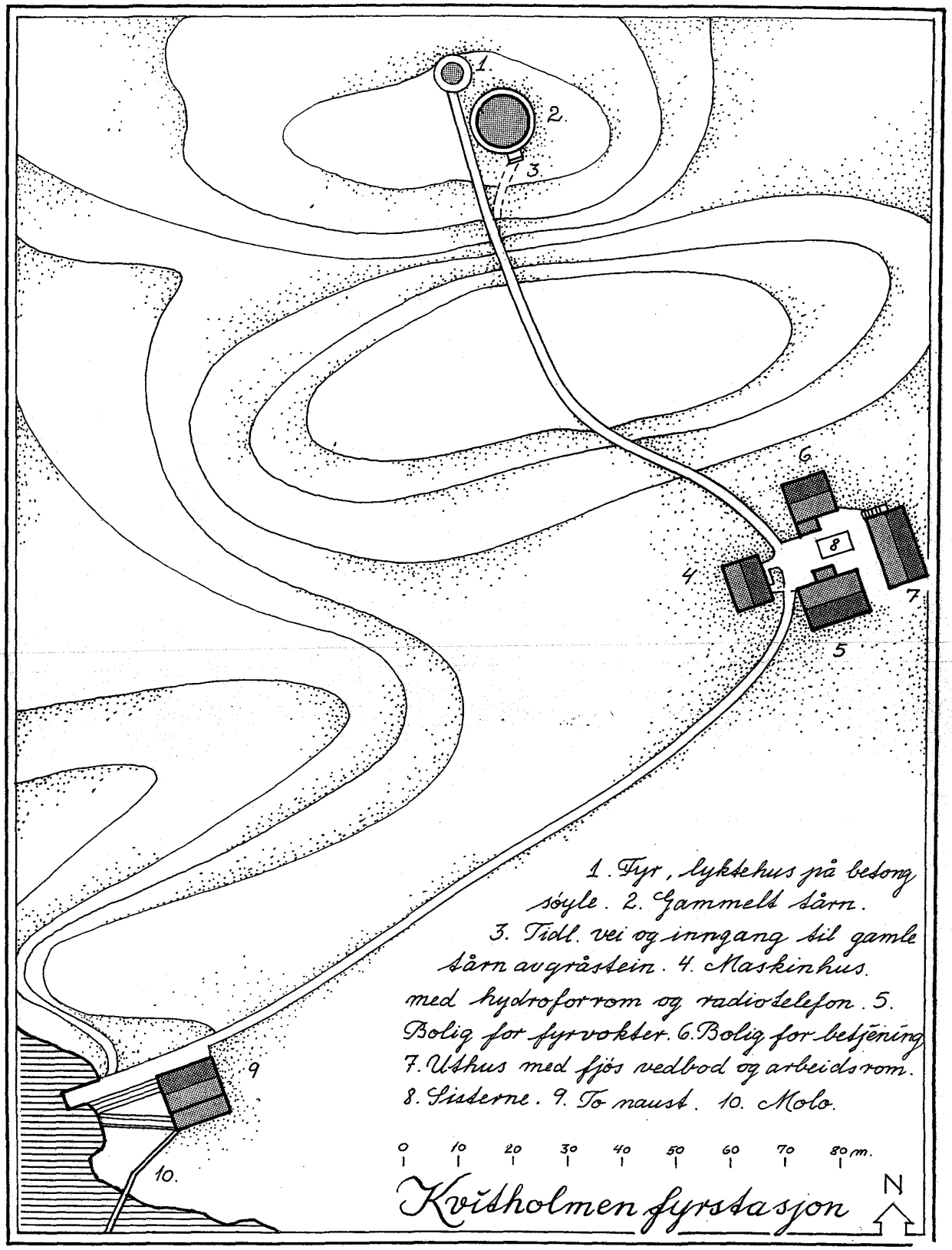

Tegning etter kroki fra 1954, supplert 1981.

59

Stasjonen sett fra nordvest. Foto fra helikopter, 1981.

stedet for et ledfyr. Befaringens medlemmer uttalte at flere fyr måtte anses unødvendig, da enhver sjømann som var kjent eller hadde los ombord, måtte kunne finne vei gjennom Fugleleia ved hjelp av disse to fyrene. (I dag er det et tyvetalls fyrlys og lysbøyer pluss en rekke andre flytende merker i dette farvannet.)

Bevilgning til Kvitholmen fyr ble gitt i budsjettterminen 1839-42 med 27 638 spd. Tomten til fyret, dvs. hele holmen, ble kjøpt for 400 spd.

Arbeidet ble påbegynt i 1840, etter at en rekke forberedende tiltak med bestillinger og innkjøp var gjort i 1839. Løytnant Arntzen, som ble Norges første fyrdirektør i 1841, var arbeidsbestyrer det første byggeåret. På vei til Kvitholmen kjøpte han to hester i Vågå og forhyrte 36 mann til håndlangere. Tømmermenn kom fra Nordfjord og snekkere fra Kristiania — etter hele 13 dagers reise rundt kysten — steinarbeidere og minører kom fra Sunnmøre og smeder fra Porsgrunn. Murmesteren stilte selv opp med sin arbeidsstokk på 23 mann. I alt var ca. 100 mann i arbeid på Kvitholmen. En barakke som var brukt under arbeidet på Villa fyr i Nord-Trøndelag, ble fraktet til Kvitholmen, og en ny del ble skjøtet på.

Som vanlig på de større anleggene ble det også her opprettet marketenteri. Stein til fyret ble tatt ut fra steinbrudd på den østlige delen av Kvitholmen, og hestene sørget for transporten av de nøyaktig tilhogde steinene opp til byggestedet. En rekke andre byggematerialer og annet utstyr kom langveis fra og måtte transporteres sjøveien, noe som ofte bød på værhindringer og dermed forsinkelser. Havnen på Kvitholmen måtte utvides og utdypes for å få fraktefartøyene inn til bryggen for lossing. Sand måtte eksempelvis fraktes fra Bremsnes ved Kristiansund, og et eget fartøy ble leid for denne transporten.

Som vanlig ved anlegg som lå vanskelig til — og det gjorde de fleste fyranlegg — ble arbeidet avsluttet sent om høsten og tatt opp igjen i mars-april. En formann ble vanligvis igjen på anlegget vinteren over som vakt- og tilsynsmann. At det kan være værhardt på Kvitholmen går frem av et brev datert 6.4.1841. Her forteller tilsynsmannen at sjøen under orkanen den 23. januar det året

gikk over det høyeste punktet på Kvitholmen. Taket på den største kalkhulen ble slått løs og en del kalk gikk tapt. Likeså ble lossebryggen tatt av sjøen, og en del av skinnegangen ble ødelagt.

Fyrtårnet — 16 m høyt — ble bygd av huggen gråstein. Til innvendig fôring gikk det med 39 000 murstein. Et 2. ordens fyrapparat ble levert fra Lepaute i Paris, mens lyktehuset var forarbeidet ved Nes Jernverk. Fyrvokterboligen i tømmerlaft, med fire værelser og kjøkken og et loftsværelse, var i likhet med uthus og smie plassert i et dalsøkk ca. 100 m fra fyrtårnet, delvis skjermet mot det verste været. Etter at det meste av anleggsarbeidet var ferdig, ble det innredet to rom i smien for reserveassistenten. Videre ble det satt opp et stort naust med opptrekk og vei fra landingen til boligene ble anlagt. Fyret ble tent den 1.9.1842.

I 1848 fikk fyrforvalteren et lån på 300 spd. til oppdyrking av holmen. Da han neste år søkte om ytterligere lån til fjøs og låve, underbygde han søknaden med at han ventet å kunne fø syv kreaturer og en hest. Fyrdirektøren mente at han kanskje var vel optimistisk, og rådet ham til ikke å slå for stort på. Det endte med at fyrforvalteren fikk låne en sum til å sette opp fjøs og låve.

I 1850 kom det en forespørsel om muligheten til å opprette en losstasjon på Kvitholmen. Fyrdirektøren medgav at det var plass til to loshus med tilhørende uthus, men han mente at Kvitholmen ikke var skikket til losstasjon. Samme år ble innløpet til havnen utminert, slik at det ble farbart 16 timer i døgnet mot tidligere 8. Dersom man bestemte seg for losstasjon på Kvitholmen, kunne dette bli til fordel også for losene. Men noe videre pågang ble det ikke.

En omtekking av hustakene med tungestein istedenfor heller ble utført i 1852. I dagene 24.—26.2.1854 raste en voldsom storm på Hustadvika. Sjøen brøt over det høyeste på holmen, den gikk midt opp på tårnbygningen og slo inn vinduene i første etasje, fylte gårdsrommet og skylte bort det meste av brolegningen der. Naustveien ble revet opp og delvis feid på sjøen, og brønnen ble fylt med sjøvann. I 1858 ble det funnet sprekkdannelser i tårnveggen, antagelig forårsaket av sterk sjøpågang i vintermånedene, men det svekket ikke tårnet i særlig grad.

En assistentbolig ble oppført i 1861, da det ble ansatt en ekstra assistent. Låvebygningen, som hadde vært fyrforvalterens private eiendom, ble nå overtatt av fyrvesenet.

I 1900 ble det oppnevnt en komité som skulle vurdere fyrbelysningen på Hustadvika. Komiteen foreslo bl.a. at Kvitholmen fyr burde omgjøres til et fast fyr med utstrakt skjerming. Da det også var foreslått et fyr på Fuglen, mente komiteen at det som en midlertidig ordning skulle bygges et bifyr til Kvitholmen inntil fyret på Fuglen var etablert. Det ble derfor satt opp et tårn av betong ved foten av hovedtårnet, med et kraftig 1. ordens fyrapparat med klippende og fargede sektorer. Da dette fyret ble tent i 1902, ble det ansatt to reserveassistenter.

Det nye bifyret ble godt mottatt av trafikantene, som mente at det gamle fyret på Kvitholmen kunne legges ned. Byggingen av Fuglen fyr ble skrinlagt på grunn av de store utgiftene, og det ble nå bevilget midler til å flytte lykten på bifyret over til steintårnet. For å gi plass til den store lykten måtte man kappe 8 m av steintårnet. I 1906 var arbeidet utført, og Kvitholmens lange tid som kystfyr var forbi. Men som ledfyr var det fortsatt til stor glede for de seilende.

I 1956 ble fyret på Kvitholmen for tredje gang gjenstand for gjennomgripende endring, og også denne gang til det bedre. Det ble satt opp et nytt betongtårn på 12 m, med et 3. ordens fyrapparat. Fyrstasjonen ble elektrifisert med strøm fra egne aggregater. Betjeningen ble redusert til to, men ble i 1960-årene igjen økt til tre.

I 1977 ble det satt opp en *Racon* (radarfyr), se også Bjørnsund.

Det gamle steintårnet står fremdeles. Det er stil over fyret fra 1842, der det kneiser som dagmerke for de seilende selv om det ble et «hode» kortere i 1906.

Stasjonen sett fra nordøst. Tegning etter blyantskisse, 1981.